

Explaining and Prioritizing Socio-Cultural and Psychological Components of a Sustainable Neighborhood with a Child-Friendly Approach

Reyhaneh Ashtiani

PhD Student, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran.

Mostafa Behzadfar *

Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran

Seyed-Majid Mofidi Shemirani

Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran

1. Introduction

In recent decades, increasing attention has been directed toward the needs of children within the fields of urban planning and sustainable development. Children, as a sensitive and impressionable demographic, require safe, supportive, and stimulating environments to foster healthy and holistic growth. Although global policy frameworks—including UNICEF guidelines—emphasize the significance of creating child-friendly urban environments, most empirical studies on sustainable neighborhoods have predominantly focused on physical and environmental dimensions. In contrast, the socio-cultural and psychological components of urban environments, such as sense of safety, identity, social relations, emotional well-being, and environmental perception, have remained underexplored or fragmented across different studies. This knowledge gap is particularly important in cities where planning decisions are still driven by physical infrastructure concerns rather than child-centered approaches. Addressing this gap requires a comprehensive framework that identifies, redefines, and prioritizes socio-cultural and psychological components that influence children's quality of life at the neighborhood scale. The present study seeks to fulfill this need by systematically extracting relevant indicators, prioritizing them through expert judgment, and developing an applicable model for sustainable child-friendly neighborhoods.

* Corresponding Author: behzadfar@iust.ac.ir

How to Cite: Ashtiyani, R ; Behzadfar, M; Mofidi-Shemirani, S. M .(2026). Explaining and Prioritizing Socio-Cultural and Psychological Components of a Sustainable Neighborhood with a Child-Friendly Approach , *Journal Urban and Regional Development Planning*, 10 (35). 39-84

2. Literature Review

Existing literature demonstrates that sustainable urban development incorporates multiple dimensions, including physical, environmental, social, cultural, and psychological aspects. However, studies on child-friendly urban planning show a strong tendency toward physical criteria such as playground safety, traffic calming, walkability, and access to public spaces. While these dimensions are important, they alone do not capture children's lived experiences or the psychosocial conditions that shape their development. Research in environmental psychology highlights that children's emotional security, environmental perception, sense of belonging, and opportunities for social interaction play a profound role in cognitive growth, resilience, and behavioral outcomes. Meanwhile, sociological studies emphasize that neighborhoods with higher social cohesion, active participation, equitable access to services, and strong local identities enhance children's well-being and community attachment. International policy documents, particularly UNICEF's Child-Friendly Cities Initiative (CFCI), underscore that child-friendly environments require a balanced integration of safety, accessibility, cultural inclusiveness, participation, and supportive socio-psychological conditions. However, a unified framework that synthesizes these elements across different urban scales is still lacking. Therefore, a comprehensive and context-sensitive model for child-friendly sustainable neighborhoods remains essential.

3. Methodology

This research adopted a qualitative, descriptive-analytical approach. The study was conducted in three consecutive phases.

Phase 1: Systematic literature review. Scientific papers, international guidelines, urban policy documents, and relevant literature in environmental psychology and urban sociology were systematically reviewed. This step aimed to extract all socio-cultural and psychological components relevant to children's quality of life in urban neighborhoods.

Phase 2: Component prioritization using AHP. To determine the relative importance of the identified components, the Analytic Hierarchy Process (AHP) was employed. Pairwise comparison questionnaires were developed and then completed by 20 experts in urban planning, environmental psychology, urban sociology, and design. Using AHP analysis, the components were weighted and ranked based on expert judgment.

Phase 3: Comparative analysis across urban scales. Since children's needs and neighborhood characteristics vary across different urban scales, the findings were comparatively analyzed for three categories: metropolitan areas, medium-sized cities, and small towns. This enabled the development of a multi-scalar framework that reflects the contextual nature of socio-cultural and psychological needs.

4. Results

The analysis revealed that the key socio-cultural components of sustainable child-friendly neighborhoods include: education, equity, access to services, social interaction and participation, social cohesion, welfare and quality of life, identity and sense of belonging, social responsibility, cultural diversity, eventfulness, and

safety and security. These indicators collectively contribute to creating supportive, interactive, inclusive, and equitable environments for children. Meanwhile, the essential psychological components include: environmental perception, emotional and mental well-being, psycho-social interactions, psychological and social support, psychological resilience, mental stimulation and creative learning, sense of meaning and belonging, and personal and character development. These components highlight that children's experience of place is deeply shaped by emotional security, supportive relationships, cognitive stimulation, and meaningful engagement with their surroundings. The comparative analysis across urban scales showed significant differences in priorities:

- metropolitan areas: safety, spatial equity, social cohesion, and urban identity were identified as the most critical components due to their complexity, diversity, and potential for insecurity.
- medium-sized cities: social participation, interaction, quality of life, and community events were more influential.
- small towns: sense of belonging, local identity, face-to-face interactions, and psychosocial support were prioritized.

5. Discussion

The results demonstrate that children's well-being cannot be achieved solely through physical interventions; it requires integrated socio-cultural and psychological strategies. In dense and heterogeneous metropolitan areas, interventions should focus on increasing safety, reducing inequality, strengthening community ties, and reinforcing shared identity. Medium-sized cities should enhance participatory programs, cultural activities, and neighborhood-scale social relations. In small towns, where intimate social structures prevail, planning must reinforce local identity, emotional support, and meaningful interactions. The study emphasizes that children perceive and evaluate their environment differently from adults. Their emotional responses, cognitive interpretations, and social experiences strongly influence their sense of security, confidence, and development. Therefore, urban planning must adopt a holistic, child-centered perspective that acknowledges children's psychological needs alongside physical and social demands.

6. Conclusion

Overall, the study concludes that creating sustainable child-friendly neighborhoods requires the integrated consideration of physical, socio-cultural, and psychological components. The model developed in this research provides a strategic tool for urban policymakers, planners, and designers to incorporate children's needs into decision-making processes. By strengthening identity, improving safety, enhancing participation, ensuring equitable access, and supporting emotional and cognitive development, cities can improve children's quality of life and promote sustainable urban development for future generations.

Keywords: Child-Friendly Neighborhood, Sustainable Neighborhood, Socio-Cultural Components, Psychological Components, Prioritization

تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک

دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران

ریحانه آشتیانی ^{ID}

استاد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران

مصطفی بهزادفر* ^{ID}

استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران

سید مجید مفیدی شمیرانی ^{ID}

چکیده

با توجه به نقش حیاتی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی، این ابعاد کمتر به‌صورت جامع و نظام‌مند مورد پژوهش قرار گرفته‌اند. با توجه به اهمیت فزاینده ارتقای کیفیت زندگی کودکان به‌عنوان نسل آینده، طراحی محله‌های پایدار با رویکرد دوستدار کودک اهمیت ویژه‌ای یافته است. این پژوهش با هدف تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله‌های پایدار با رویکرد دوستدار کودک و ارائه الگویی کاربردی در این حوزه و به‌صورت کیفی، با روش توصیفی و با استدلال منطقی انجام شده است؛ در ابتدا با مرور نظام‌مند متون علمی و منابع معتبر داخلی و بین‌المللی، مؤلفه‌های مرتبط شناسایی شدند. سپس با استفاده از روش AHP و از نظر ۲۰ نفر از نخبگان مؤلفه‌ها اولویت‌بندی شد. در نهایت از طریق مقایسه تطبیقی نتایج، مؤلفه‌های کلیدی در سه مقیاس کلان‌شهری، شهرهای میانی و شهرهای کوچک معرفی شدند. نتایج پژوهش نشان داد مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک شامل آموزش، عدالت، تعامل و مشارکت، دسترسی، رفاه و کیفیت زندگی، انسجام، هویت و حس تعلق، مسئولیت، رویدادمداری، تنوع، ایمنی و امنیت و مؤلفه‌های روان‌شناختی نیز شامل ادراک روانی از فضا و محیط، سلامت روانی و عاطفی، تعاملات روانی-اجتماعی، حمایت روانی و اجتماعی، تاب‌آوری روانی، تحریک ذهنی و یادگیری خلاق، احساس تعلق و معنا و رشد فردی و

* نویسنده مسئول: behzadfar@iust.ac.ir

(پژوهش حاضر برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان "تبیین الگوی نظری محله پایدار در اقلیم گرم و خشک با رویکرد دوستدار کودک" در دانشگاه علم و صنعت ایران است که با راهنمایی اساتید محترم، جناب آقای دکتر مصطفی بهزادفر و جناب آقای دکتر سیدمجید مفیدی شمیرانی در حال انجام است.

شخصیتی می‌باشند که با توجه به نیازهای کودک بازتعریف شدند. این ابعاد به ارتقای کیفیت زندگی کودکان کمک کرده و بستر شکل‌گیری محله‌هایی امن برای رشد آن‌ها را فراهم می‌سازد. الگوی ارائه‌شده می‌تواند ابزاری راهبردی برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و طراحان شهری باشد تا در فرآیند تصمیم‌گیری به نیازهای کودکان توجه ویژه داشته باشند و توسعه پایدار را تحقق بخشند.

کلیدواژه‌ها: محله دوستدار کودک، مؤلفه‌ها، اجتماعی - فرهنگی، روانشناختی، اولویت‌بندی، محله پایدار

مقدمه

توجه و تلاش برای زیست پذیر نمودن شهرها امری ضروری است. زیست پذیری شهرها می‌تواند زمینه‌ساز توسعه پایدار شهری باشد. در بین شهروندان، توجه به کودکان اهمیت زیادی دارد چون شهروندان آینده جامعه محسوب می‌شوند (روستایی و کوهی قولقاسم، ۱۴۰۰: ۴۲۱). بنا بر آمارهای رسمی در سایت سازمان ملل (دپارتمان امور اقتصادی و اجتماعی)، حدود یک‌پنجم جمعیت جهان یعنی ۲۰ درصد جمعیت را کودکان تشکیل می‌دهند. شهر دوستدار کودک از جمله مفاهیم کلیدی است که با تحلیل آن می‌توان میزان برآورده شدن نیازها و انتظارات کودکان را سنجید (ابه‌ری و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۳۵). به همین دلیل، مفهوم شهرهای دوستدار کودک باهدف ایجاد فضاهای شهری زیست پذیر و مناسب برای کودکان در سراسر جهان، به‌طور رسمی به‌عنوان یکی از اصول مهم مطرح شده است (Chan et al., 2016: 2). افزایش سریع شهرنشینی و رشد جمعیت شهری نه‌تنها سهولت در بقا و رشد کودکان را فراهم نمی‌کند، بلکه مشکلات زیادی برای آنان ایجاد می‌کند (Zhou et al., 2019: 654).

پژوهش‌هایی که باهدف ارزیابی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی انجام می‌شوند، به دنبال ارتقای کیفیت زندگی، توانمندسازی اجتماعات انسانی و تحقق عدالت اجتماعی هستند (پروین، ۱۴۰۳: ۵۳). همچنین، فضای شهری باید برای همه افراد، صرف‌نظر از سطح درآمد یا محدودیت‌های فیزیکی، قابل دسترسی باشد؛ چه ساکن آن ناحیه باشند یا خیر و این فضا باید به‌گونه‌ای طراحی شود که با ویژگی‌های موجود خود، امکان حضور و استفاده برابر تمامی ساکنان و کاربران شهری را، متناسب با نیازهای اجتماعی‌شان، فراهم آورد (سلامتی

گلبو و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۶).

در دهه‌های اخیر، رشد سریع جمعیت شهری، تمرکز امکانات در کلان‌شهرها و توسعه ناپایدار، چالش‌های کالبدی، زیست‌محیطی و به‌ویژه اجتماعی، فرهنگی و روانی را در زندگی شهرنشینان، به‌ویژه کودکان، ایجاد کرده است. شکاف‌های اجتماعی، کاهش تعاملات همسایگی، بی‌هویتی فضایی و تضعیف حس تعلق و امنیت روانی از پیامدهای این روند هستند. شهرنشینی در جهان با سرعتی بیشتر از گذشته در حال گسترش است و مناظر و طراحی محیط‌های شهری می‌توانند بر سلامت روان تأثیر بسزایی داشته باشند (فرجی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۳۸). کودکان، به‌عنوان آسیب‌پذیرترین گروه سنی، بیشترین تأثیر را از کیفیت محیط محله، نخستین فضای اجتماعی فراتر از خانه، می‌پذیرند و این محیط بر رشد شناختی، هیجانی و اجتماعی آنان اثرگذار است. تجارب شهری می‌تواند زمینه‌ساز خلاقیت، استقلال و یادگیری اجتماعی کودکان باشد، درحالی‌که فضاهای نامناسب و ناامن ممکن است به انزوا، اضطراب و محدودیت‌های رشدی منجر شود.

توزیع فضایی عادلانه امکانات و منابع میان مناطق شهری، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان زندگی مطلوب شهری، از الزامات ایجاد جامعه‌ای پویا، منسجم و پیشرفته است (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۷). ظهور رویکردهای نوین در برنامه‌ریزی شهری، افق تازه‌ای را پیش روی این علم گشوده است؛ رویکردهایی که به‌جای تمرکز صرف بر کالبد شهر، ابعاد و زمینه‌های گوناگون آن را نیز در برمی‌گیرند (جمعه پور، ۱۳۹۷: ۱).

در عصر حاضر، به دلیل ماشینی شدن فعالیت‌ها، تعاملات اجتماعی شهروندان رو به کاهش است. بی‌توجهی به نیازهای روان‌شناختی، کاهش روابط اجتماعی، کم‌رنگ شدن قرارگاه‌های رفتاری، تضعیف گره‌های جمعیتی پویا و سرزنده، کاهش حس تعلق و دل‌بستگی مکانی - جمعی از پیامدهای این کاهش تعاملات اجتماعی به شمار می‌روند (قدس و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۷).

بازاندیشی در طراحی و مدیریت محله‌ها به گونه‌ای که هم پایداری و هم نیازهای کودکان را مدنظر قرار دهد، ضرورت دارد. مفهوم «محله پایدار با رویکرد دوستدار

کودک» تلاش دارد اصول پایداری را با نیازهای جسمی، روانی و فرهنگی کودکان پیوند دهد و محیطی امن و پرورش‌دهنده برای آنان فراهم کند. باوجود پیشرفت مطالعات کودک محور، هنوز توجه کافی به ابعاد اجتماعی - فرهنگی و روان‌شناختی در طراحی محله‌های پایدار نشده و تمرکز اغلب بر جنبه‌های کالبدی بوده است. کیفیت روابط اجتماعی، امنیت روانی و حمایت‌های فرهنگی نقش مهمی در تجربه کودکان از فضاهای شهری دارد و بی‌توجهی به این مؤلفه‌ها می‌تواند موجب سیاست‌هایی شود که به‌جای ارتقاء، منجر به طرد و بیگانگی کودکان گردد. بر این اساس، مسئله اصلی این پژوهش، کمبود توجه به ابعاد اجتماعی - فرهنگی و روان‌شناختی در طراحی محله‌های پایدار در مقیاس‌های متفاوت شهری با رویکرد دوستدار کودک و نیاز به شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های مرتبط با این ابعاد است. همچنین هدف اصلی این پژوهش، تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در سطوح مقیاس‌های متفاوت شهری است. و این هدف در پاسخ به سؤال‌های زیر مطرح می‌شود:

- ۱- مهم‌ترین مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی و روان‌شناختی در محله پایدار دوستدار کودک کدام‌اند؟
- ۲- این مؤلفه‌ها از نظر اولویت و اهمیت در سطوح شهرهای کوچک، میانی و کلان‌شهر چگونه رتبه‌بندی می‌شوند؟

مبانی نظری

کودک

طبق تعاریف حقوقی جمهوری اسلامی ایران، کودک به فردی اطلاق می‌شود که به سن بلوغ نرسیده باشد. قانون مدنی در تبصره یک ماده ۱۲۱۰ مصوب ۱۳۶۰ مجلس شورای اسلامی، سن بلوغ را برای پسران پانزده سال و برای دختران نه سال قمری ذکر گردیده

است. در حالی که اعلامیه جهانی حقوق کودک نیز در ماده یک خود کودک را کسی می‌داند که کمتر از ۱۸ سال داشته باشد. مگر آنکه قوانین مالی کشور سن بلوغ را کمتر از آن تشخیص دهد (شیعه، ۱۳۹۱: ۱۵). در این پژوهش بازه سنی کودکان ۶ تا ۱۲ سال مدنظر بوده است.

محلله پایدار

"برای دستیابی به شهرهای پایدار قبل از هر چیز محلات پایدار لازم است، زیرا محلات به عنوان کوچک‌ترین واحد تقسیمات شهری، سلول‌های زنده هر شهر محسوب می‌شوند" (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۷۱). پایداری محله‌های مسکونی به جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی، کالبدی، خدماتی و مدیریتی وابسته است (تقوایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۳۰).

ابعاد و شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار

محله‌ها به عنوان کوچک‌ترین واحد فضایی-اجتماعی شهری، ابعاد اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی دارند که بر کیفیت زندگی و پایداری آن تأثیر می‌گذارند. این پژوهش با تمرکز بر این ابعاد، مؤلفه‌ها را شناسایی و دسته‌بندی کرده تا مبنایی علمی و کاربردی برای طراحی و ارزیابی محله‌های پایدار فراهم شود. جدول ارائه‌شده با تلفیق داده‌های شهرسازی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی محیطی، تمامی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی را پوشش داده و قابل تطبیق با شرایط واقعی محله‌هاست.

جدول ۱- ابعاد و موارد ارجاع داده‌شده در منابع مربوط به محله پایدار

بعد	شاخص‌ها	منبع
اجتماعی- فرهنگی	عدالت و برابری اجتماعی، شأن اجتماعی، کیفیت زندگی، سبک زندگی، تعاملات اجتماعی، امنیت، اشتراکات اجتماعی، روابط همسایگی و حس صمیمیت، مدیریت شهری، میزان علاقه به محله، تغییر محله مسکونی با بهبود وضع اقتصادی، روابط صمیمانه جهت حل مشکلات محله، هویت مندی، سرزندگی، تعلق مکانی، همبستگی اجتماعی، روابط اجتماعی، تعلق‌خاطر، آموزش عمومی، بهداشت و درمان، مشارکت و همبستگی، پیوستگی و تعلق مکانی، امنیت فردی و اجتماعی، تفریحات و اوقات فراغت، توسعه فضاهای فرهنگی اجتماعی محله، مناسب‌سازی و بانشاط ساختن محله برای زندگی، بالا بردن تعلق اجتماعی، مناسب بودن اعتماد اجتماعی، مناسب بودن ظرفیت قابل‌تحمل محله، بالا بودن شاخص امنیت و انضباط اجتماعی در محله، رضایت از واحد مسکونی، میزان مشارکت، احساس تعلق، تلاش‌های نهادی، صمیمیت در روابط اجتماعی، احساس امنیت، میزان تمایل به مشارکت و همکاری در امور محله، اعتماد بین ساکنین، امکان رفع مشکلات از طریق غیررسمی، اطلاع ساکنین از وضعیت زندگی افراد دیگر محله، مقایسه سطح معلومات و دانش افراد محله، برتری تحصیلی نسبت به سایر افراد پیرامون، برتری در روابط و انتشارات فرهنگی نسبت به دیگران، مشکلات مصرف، فروش و قاچاق مواد مخدر، آموزش و سوادآموزی، امنیت مسیرهای اصلی، امنیت مسیرهای فرعی، امنیت مراکز عمومی، مسئولیت‌پذیری، حس تعلق به محله، کیفیت زندگی، هویت، سرزندگی، مشارکت در امور محله، مدیریت محلی، ارتقا سطح فعالیت اجتماعات محلی، تساوی و عدالت اجتماعی، بهبود امنیت و ایمنی، افزایش آزادی و حق انتخاب، افزایش تصمیم‌سازی محلی، امنیت و سلامت، سرمایه اجتماعی، هویت محله‌ای مشخص و متمایز، محیط خوانا و دارای حس مکان، تقویت و همبستگی اجتماعی، احترام و تعهد بین ساکنان،	(همتی و همکاران، ۱۴۰۳)، (شالی و همکاران، ۱۴۰۳)، (قصری و همکاران، ۱۴۰۲)، (درویشی و همکاران، ۱۴۰۱)، (نجفی و عین شاهی میرزا، ۱۴۰۰)، (حسینی، ۱۴۰۰)، (زیاری، ۱۴۰۰)، (براتی، ۱۴۰۰)، (حسینی، ۱۴۰۱)، (نیکپور و همکاران، ۱۴۰۰)، (براتی، ۱۴۰۰)، (میری و همکاران، ۱۴۰۰)، (عرب عامری و همکاران، ۱۳۹۹)، (آقاجانی و تقوایی، ۱۳۹۹)، (زیاری و همکاران، ۱۳۹۸)، (حاتمی نژاد، ۱۳۹۷)، (برزگر، ۱۳۹۷)، (مفرح بناب و همکاران، ۱۳۹۷)، (جمعه پور و مخلصیان، ۱۳۹۶)، (سیحانی و همکاران، ۱۳۹۵)، (باقرزاده، ۱۳۹۴)، (بردی و همکاران، ۱۳۹۲)، (گودرزی و همکاران، ۱۳۹۸)، (آزاده و همکاران، ۱۳۹۸)، (پروزن و همکاران، ۱۳۹۷)، (برزگر، ۱۳۹۷)، (رحمانی سلطانیه و همکاران، ۱۳۹۶)، (پناهی قروچای و همکاران، ۱۳۹۴)، (مفیدی و مضطرزاده، ۱۳۹۴)، (متینی و همکاران، ۱۳۹۴)، (موحد و همکاران، ۱۳۹۳)، (محمدی و پاشازاده، ۱۳۹۳)، (رضویان و همکاران، ۱۳۹۳)، (Adewumi et al, 2023) (Enab et al, 2024) (Nermin)

et al,2023) (Mirani, 2023) (Boschetto,2022)	محیط‌های جذاب باکیفیت بالای زندگی، سطوح پایین جرم و رفتارهای غیراجتماعی، دین‌داری، مصرف‌گرایی، نوع‌دوستی.
(حسینی، ۱۴۰۱)	پویایی و سرزندگی، جذابیت، حس خاطرات جمعی، هویت فرهنگی، ارزش‌های اجتماعی، معنا، پیشینه تاریخی، خوانایی
(مفیدی و مضطرزاده، ۱۳۹۴)	انسانی بالا بودن سطح سرمایه‌های انسانی: ۱. تسهیلات عمومی ۲. علم و دانش ۳. مهارت ۴. سلامتی افراد

محله دوستدار کودک

محله دوستدار کودک به محیطی اطلاق می‌شود که طراحی آن به گونه‌ای است که نیازهای جسمی و روانی کودک را در اولویت قرار می‌دهد. این محله‌ها شامل فضاهای بازی امن، دسترسی آسان به خدمات اساسی، و امکاناتی هستند که به رشد و توسعه اجتماعی، فیزیکی و روانی کودکان کمک می‌کنند.

ابعاد و شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار

در جدول شماره ۲ شاخص‌های مرتبط با محله دوستدار کودک در منابع مختلف داخلی و بین‌المللی ارائه شده است.

جدول ۲- ابعاد و موارد ارجاع داده‌شده در منابع مربوط به محله دوستدار کودک

منبع	شاخص‌ها	بعد
(شهمیری و همکاران، ۱۴۰۲)، (سلامتی و همکاران، ۱۴۰۲)، (موسوی و همکاران، ۱۴۰۲)، (شهمیری و همکاران، ۱۴۰۲)، (زنگنه و همکاران، ۱۴۰۲)، (موسوی و همکاران، ۱۴۰۲)	میزان برخورداری از امکانات ورزشی لازم برای کودکان و نوجوانان، رضایت از امکانات بازی و سرگرمی در پارک و سایر فضاهای شهر، وجود امکانات اوقات فراغت برای کودکان در شهر، موافقت کودکان با تأسیس سالن سینما، تئاتر و کتابخانه، امنیت اجتماعی، میزان روشنایی در شب، مدیریت فضای خلوت یا بدون دفاع، عدم حضور افراد ناباب، نظارت نگهبانی به‌طور مداوم در پارک، نظارت غیررسمی، میزان فعالیت‌های متنوع مانند وجود دست‌فروشان، رویدادهای فرهنگی و هنری و فعالیت‌های	

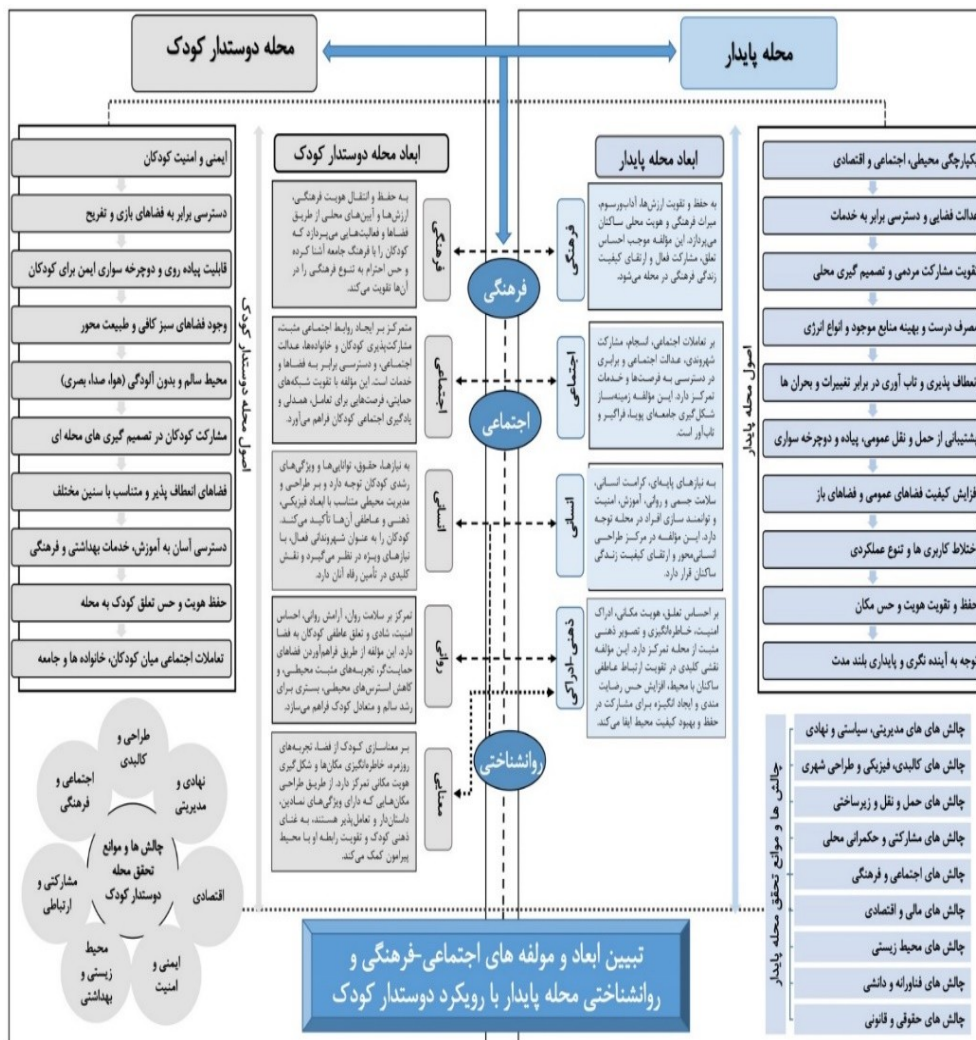
(تمجیدی و همکاران، ۱۴۰۱)، (سعیدی و مفیدی شمیرانی، ۱۴۰۱)، (سلامتی گلبو و قربانی، ۱۴۰۰)، (روستایی و کوهی قولقاسم، ۱۴۰۰)، (پیروسیان، ۱۳۹۹)، (خوارزمی و همکاران، ۱۳۹۹)، (علیمردانی و همکاران، ۱۳۹۹)، (تیموری و همکاران، ۱۳۹۸)، (مؤید فر و صفایی، ۱۳۹۸)، (اقبال مقدم، ۱۳۹۵)، (کریمیان، ۱۳۹۲) (Nasrabadi et al, 2021) (Garcia et al,)2020 Krishnamurthy et al, 2019) Manouchehri et al,2021 (Garcia et al, 2020 (wright et al,2017) (Corsi,2009) (Woolcock & Wendy,2008) (Dryskle,2008) (Lueder,2007) Garcia et al, 2020 (Agit et al,2016)	شبان، عدم پرسه حیوانات وحشی، میزان نظارت مستمر گشت انتظامی، طراحی فراگیر، توجه به نیازهای کودکان با توانایی‌های مختلف جسمی-حرکتی در پیاده‌روها، پل‌های ارتباطی میان پیاده‌رو و سواره‌رو، سیستم حمل‌ونقل درون‌شهری، مبلمان و تجهیزات شهری، امنیت در برابر وسایل نقلیه، امنیت کودک در برابر ساختمان‌های تخریبی و در حال ساخت، پایین بودن میزان جرائم در محله، فراهم بودن امکان نظارت والدین بر فضاهای بازی کودکان، ایمنی وسایل بازی و مبلمان کودکان، احترام به کودکان از سوی بزرگسالان و دادن حس قدرت و احترام، وجود کلاس‌های گذران اوقات فراغت مهارت‌آموزی در محله، کیفیت امکانات آموزشی مدارس، امکان تعامل با همسالان، تمایل کودک به زندگی در آن محله، مشارکت کودک در برگزاری مراسم‌های مذهبی در محله، مشارکت فعال کودکان در مسائل و کارهای گروهی، آموزش حفظ محیط‌زیست، مسائل سلامتی و درک مسائل شهری به کودکان، ارتقاء توانایی‌ها، عزت‌نفس و ظرفیت کودکان، سازگاری با دین، هویت‌بخشی فرهنگی، تاریخی و مذهبی، تشویق گرامیداشت وقایع فرهنگی، برگزاری جشن‌ها، نمایشگاه‌ها، تقویت مکان‌های تاریخی، فرهنگی و میراث فرهنگی شهرها، سرمایه‌گذاری در شناساندن مشاهیر و تاریخچه شهر، استفاده از نظرات کودکان در طراحی محیط توسط طراحان، برنامه‌ریزان و مسئولین محلی، آموزش به کودکان در مورد مسائل محیطی، ایجاد و طراحی محیط‌های تفریح و سرگرمی و جاذب برای کودکان، وجود فضاها و زمین‌های مناسب از لحاظ اندازه و کیفیت برای بازی، در نظرگیری وسایل بازی و محیط‌های انعطاف‌پذیر برای تفریح کودکان، برگزاری جشنواره و نمایشگاه‌های جذاب برای کودکان، تقویت مکان‌های تاریخی و فرهنگی شهر در راستای ارتقای مشارکت کودکان، تعلق مکانی، عدالت اجتماعی، نظارت و مراقبت، ارزش‌های اجتماعی، رعایت حقوق کودک، دسترسی مناسب به کاربری آموزشی، وجود مراکزی نظیر فرهنگسرا جهت ارتقاء خلاقیت، وجود نشاط و بازی در بافت، همه‌شمول بودن فضاها، آموزش مناسب و کافی، اعتماد اجتماعی، مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها، احترام به شأن و	فرهنگی- اجتماعی
--	---	------------------------

	منزلت کودکان، تأمین سلامتی و امنیت، حضور کودکان در گردهمایی‌های همسالان، اعتماد به سازمان‌ها و مؤسسات عمومی مرتبط با منافع کودکان، اتحاد اجتماعی، رهایی از تهدیدهای اجتماعی، هویت به هم پیوسته اجتماعی، ستیبا ارزش خودیاری اجتماعی، دسترسی به فضاهای مذهبی: مساجد، مدارس دینی، حرم مطهر، وجود مؤسسات فرهنگی، قابلیت زندگی در محله، آموزش دولتی خصوصی، وجود موزه‌ها، بناهای تاریخی و میراث ارزشمند، ارائه کالاها و خدمات فرهنگی، ورزش فرهنگی، رستوران‌ها، منابع آموزشی و اجتماعی، عدم فقر آموزشی، پیشرفت تحصیلی بزرگسالان، تجربه آموزشی مناسب، باغ‌های اجتماعی، فضاهای فرهنگی و میراثی، فضاهای اجتماعی چندمنظوره، سرمایه‌گذاری برای مکان‌ها و میراث فرهنگی و تاریخی، ترویج رویدادها و مراسم‌های عمومی، اولویت‌بندی کودکان در مکان‌های اجتماعی، مشارکت کودکان در تدوین راهبردها و ساختارهای جامعه محلی، اولویت‌بندی فضاهای عمومی دوستدار کودک در سیاست‌گذاری‌ها، پاسخگویی سیاست‌ها به دیدگاه‌ها، نیازها و تجربیات کودکان، همبستگی اجتماعی، مکان‌های ملاقات افراد هم‌سن و سال، هویت اجتماعی منسجم، استانداردهای توسعه و ساخت‌وساز فرهنگ‌مبنا، احساس تداوم فرهنگی و احساس تعلق به یک مکان خاص، فرصت‌های تحصیل و کار در محل زندگی خود، احساس تعلق و تداوم	
(رشید کلور و همکاران، ۱۳۹۹) (پیروسیان، ۱۳۹۹) (Martin & Wood, 2018) (Woolcock & Wendy, 2008)	خلاقیت، سرزندگی، جنبه‌های یادگیری، فراشناخت‌ها (باورها در رابطه با محیط)، بازی‌سازی، توانایی ادراک، هیجان تجربه‌شده، احساس امنیت، فعالیت درون محله‌ای، شرکت در تصمیم‌گیری، حریم و قلمرو، زیبایی محیط، ارتباط با عناصر طبیعی، استفاده از رنگ‌های روشن و گرم در طراحی، استفاده از وسایل بازی نو جهت خلاقیت کودکان، استفاده از مجسمه‌های مختلف در جهت سرگرمی و آموزش کودکان، احساس ایمن بودن و امنیت داشتن، حس اجتماع، مشورت و نظرخواهی از کودکان و جوانان، احساس مثبت نسبت به خود، خودشناسی، تعلق و احساس شایستگی نسبت به خود	انسانی - روانی (روانشناسی)

معنایی	امنیت و آسایش، سرعت‌پایین سواره، پایین بودن احساس ترس از محیط در کودکان، وجود نظارت عمومی در معابر و فضاهای عمومی، میزان فعالیت و بازی و تفریح کودکان در معابر و فضاهای عمومی، کنترل محورها و پرسپکتیوها، راحتی، امنیت و آسایش. مشارکت و ارزش‌دهی به کودکان، استفاده از نظرات کودکان در طراحی محیط توسط طراحان و برنامه‌ریزان و مسئولین محلی، آموزش به کودکان در مورد مسائل محیطی، سرزندگی اجتماعی، معنا، خوانایی، امکان شخصی‌سازی، ادراک همگانی.	(قلندریان، ۱۴۰۰)
--------	---	------------------

محله پایدار دوستدار کودک

در مقیاس محله، کودکان نخستین مواجهه خود را با جامعه اطراف و محیط‌های ساخته‌شده تجربه می‌کنند. آن‌ها با پیمایش، کاوش و نقشه‌برداری از بُعد فضایی، دیدگاه خود را نسبت به فضا شکل می‌دهند. بر اساس این مفهوم، مشارکت کودکان برای تعریف دغدغه‌های واقعی آن‌ها در محیط‌های شهری ضروری تلقی می‌شود (Zerlina & Sulaiman, 2020: 2). یک محله دوستدار کودک نه تنها کیفیت زندگی جمعیت شهری را افزایش می‌دهد؛ بلکه آینده ما را نیز تعیین خواهد کرد (Wright et al, 2017). محله دوستدار کودک، بخشی از شهر است که مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی شهری و محیط آن را مدنظر قرار می‌دهد. با توجه به نقش تعیین‌کننده محیط شهری در رشد کودکان، شکل‌دهی شهرنشینی مناسب برای آنان ضروری است. اغلب کودکان تنها به زمین‌های بازی رسمی دسترسی دارند، درحالی‌که نیاز است فضاهایی فراهم شود تا آنان آزادانه کاوش کنند و حواس خود را پرورش دهند. برنامه‌ریزی بوم‌شناسی دوران کودکی شهری، بر اساس مصوبات یونیسف، شامل عواملی مانند مقیاس شهری، مجاورت و قابلیت پیاده‌روی، فضای کاربری مختلط عمومی و امکان تحرک مستقل است (Aerts, 2018: 23). این عوامل کلیدی به‌عنوان شاخص‌هایی برای کمک به برنامه‌ریزی متخصصان در شکل‌گیری شهر برای ایجاد تاب‌آوری، قابلیت زیست و پایداری بیشتر برای نسل بعدی عمل خواهند کرد (Zerlina & Sulaiman, 2020: 2).

شکل ۱- چارچوب نظری پژوهش

پیشینه پژوهش

در این پژوهش، پیشینه مطالعات مرتبط با محله‌های پایدار و دوستدار کودک در دو بخش مجزا و بر اساس موضوع مورد مطالعه در دهه اخیر بررسی شده است. در بخش مرتبط با

محلّه پایدار برزگر و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان "تحلیل پایداری محلّه‌های شهری با تأکید بر شورای اجتماعی محلات به بررسی نقش شوراهای اجتماعی محلات در ارتقای ابعاد مختلف پایداری شهری پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین عملکرد شورای اجتماعی محلات و پایداری اجتماعی و فرهنگی، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. آزاده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان "تحلیلی بر کیفیت محلّه‌های شهری با تأکید بر مؤلفه‌های شهر پایدار به ارزیابی وضعیت پایداری این محلّه با تأکید بر چهار معیار اجتماعی، کالبدی، زیست‌محیطی و اقتصادی پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد معیار اجتماعی دارای بالاترین رتبه است. این پژوهش بر اهمیت نقش مؤلفه‌های اجتماعی در ارزیابی کیفیت و پایداری محلّه‌های شهری تأکید دارد. براتی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «تبیین روابط مؤلفه‌های تأثیرگذار بر پایداری محلات»، شش مؤلفه اصلی شامل کالبدی، فضایی، اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی، حمل‌ونقل و ارتباطات، محیط‌زیست و حکمروایی-مدیریتی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج این مطالعه بر اهمیت رویکرد یکپارچه و مدیریت محور در برنامه‌ریزی محلات پایدار تأکید دارد.

کوهون^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «شمول اجتماعی در محلّه پایدار: آرمان‌گرایی نظریه پایداری اجتماعی شهری در مواجهه با واقعیت‌های برنامه‌ریزی محلّه‌ای» به تحلیل ابعاد اجتماعی پایداری در سه پروژه محلّه پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که پایداری اجتماعی به شدت تحت تأثیر مشارکت یا حذف گروه‌های محروم قرار دارد. محمدعلی و عباس احمد^۲ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی محلّه‌های زیست‌محیطی پایدار، گامی در مسیر دستیابی به شهرهای پایدار» به بررسی نقش محلّه‌های پایدار در تحقق اهداف شهر پایدار پرداختند. این پژوهش نشان می‌دهد که محلّه‌های مدرن پایدار با ویژگی‌هایی چون مشارکت اجتماعی، به بهبود کیفیت زندگی اجتماعی کمک می‌کنند. یافته‌ها بر اهمیت تعاملات اجتماعی در فرآیند برنامه‌ریزی محلّه‌ای تأکید دارند. دسوکی و

1. Kohon

2. Mohammed Ali, & Abbas Ahmed

همکاران^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی تحت عنوان "دخیل کردن دیدگاه بازیگران محلی در ارزیابی پایداری محله: شواهدی از شهر پایدار دبی" تلاش کرده‌اند تا شاخص‌های پایداری را بر اساس انتظارات و ارزش‌های بازیگران محلی شکل دهند. این مطالعه پیشنهاد می‌کند که ابزارهای ارزیابی باید بیشتر بر عوامل محلی و مشارکت عمومی تمرکز کنند. محمد و الروبعی^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «سنجش و تحلیل شاخص‌های مسکن شهری پایدار برای دستیابی به محیطی مسکونی پایدار به بررسی عوامل اصلی مسکن پایدار از جمله تعامل اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش بر اهمیت شاخص‌های اجتماعی در برنامه‌ریزی برای سکونتگاه‌های پایدار تأکید دارد. چویی^۳ (۲۰۲۴) در پژوهشی تحت عنوان "بازتعریف برنامه‌ریزی محله پایدار" باهدف برنامه‌ریزی شهری پایدار بر مبنای ویژگی‌های زیست‌محیطی، یک مدل طراحی محله با استفاده از روش‌های استراتژی توسعه پایدار از منظرهای زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی استخراج نموده است.

در حوزه محله دوستدار کودک، ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش «بازطراحی محله آذربایجان تهران با محوریت شاخص‌های مؤثر در امنیت کودکان در فضای شهری (فضای دوستدار کودک)» به بررسی چالش‌های طراحی شهری برای کودکان پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد طراحی شهری مناسب و امنیت اجتماعی، رابطه مستقیمی با احساس آرامش کودکان دارد و فراهم کردن امکان تعامل اجتماعی برای آنان ضروری است.

عدالت و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش «بازطراحی محله پرواز تبریز با رویکرد شهر دوستدار کودک» باهدف ارتقاء محله برای کودکان، به شناسایی مؤلفه‌های دوستدار کودک و ارزیابی وضعیت محله پرواز پرداخته‌اند. نتایج نشان داد مؤلفه‌های شهر دوستدار کودک شامل ابعاد کالبدی، اجتماعی و ادراکی هستند. یوری و علی‌الحسابی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «طراحی شهری به‌منظور ایجاد محیط شهری دوستدار کودکان»، با

1. Dessouky et al
2. Mohammed& Alrobaee
3. Choi

استفاده از روش کمی-کیفی، مطالعاتی بر اساس مشاهده، مطالعه اسناد، پرسشنامه، نقاشی و مصاحبه انجام دادند. در نهایت، راهبردهای پیشنهادی برای بهبود وضعیت محله باهدف ایجاد محیطی امن و کودک‌وار و افزایش همکاری اجتماعی کودکان ارائه شد. زنگنه و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی معیارهای شهر دوستدار کودک در شهرهای جدید، مورد مطالعه: شهر جدید گل‌بهار»، به تحلیل نیازهای اجتماعی کودکان و کیفیت فضاهای شهری برای استفاده آن‌ها پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که معیارهای شهر دوستدار کودک در این شهر در سطح مطلوبی قرار ندارند و احساس تعلق کودکان به مشارکت در طراحی فضاها نیز در سطح پایینی است. سیروسیان و نسترن (۱۴۰۳) در پژوهش «تحلیل و ارزیابی وضعیت محله‌های شهر اراک با رویکرد شهر دوستدار کودک» به بررسی شاخص‌های شهر دوستدار کودک در محله‌های اراک پرداخته‌اند. این تحقیق بر اهمیت ایجاد فضاهای ایمن و مناسب برای کودکان تأکید دارد و هدف آن ارزیابی وضعیت محله‌ها و ارائه راهکارهایی برای بهبود برنامه‌ریزی شهری با تمرکز بر مشارکت اجتماعی کودکان است.

پولگار و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «به‌سوی شهری سبز و بازی محور: درک تولید اجتماعی و سیاسی رفاه رابطه‌ای کودکان در بارسلونا» به بررسی امکانات سبز شهری برای کودکان و خانواده‌ها پرداخته‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد که فرایندها و اهداف برنامه‌ریزی و توسعه شهری و همچنین ساختار اجتماعی-مادی محله‌ها بر رفاه رابطه‌ای کودکان تأثیرگذار است. یافته‌ها بر ضرورت توجه به فرایندهای اجتماعی و سیاسی برای تحقق عدالت اجتماعی تأکید دارند. زرلینا و سلیمان^۲ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «به‌سوی برنامه‌ریزی نوآورانه برای محله‌های دوستدار کودک در جاکارتا» جنبش شهر دوستدار کودک را در جاکارتا با تمرکز بر برنامه‌ریزی فضایی محله‌ها مورد بررسی قرار داده‌اند. این جنبش بر اهمیت حقوق کودکان به‌عنوان شهروندان جامعه شهری تأکید

دارد و بر لزوم ایجاد محیطی امن، سالم و پایدار برای رشد کودکان و پذیرش آنان بدون تبعیض تأکید می‌کند. در جاکارتا، این جنبش بیشتر بر تأمین حقوق اجتماعی کودکان متمرکز است. الخولی^۱ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «شهر دوستدار کودک به‌عنوان رویکرد مشارکتی برای ارتقای توسعه پایدار مدلی برای مشارکت فعال کودکان در طراحی جامعه ارائه داده است. این مطالعه نشان می‌دهد که ترکیب حقوق کودکان و توسعه پایدار می‌تواند به‌عنوان یک راهکار برای سازگار سازی شهرسازی با نیازها و تجربیات کودکان عمل کند. یافته‌ها بر اهمیت مشارکت کودکان در تمام مراحل فرآیند توسعه تأکید دارند. جمع‌بندی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در مطالعات گذشته، نقش و تأثیر مؤلفه‌های محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک عمدتاً به‌صورت کلی در ابعاد کالبدی بررسی شده و کمتر به ابعاد اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی آن پرداخته شده است. همچنین، پژوهش‌های موجود عموماً تفاوت‌های ناشی از مقیاس شهری (شهرهای کوچک، میانی و بزرگ) را نادیده گرفته‌اند. بدین ترتیب، نوآوری مطالعه حاضر در آن است که برای نخستین بار به‌طور هم‌زمان به تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک پرداخته و درعین حال تفاوت‌های این مؤلفه‌ها در مقیاس‌های مختلف شهری را موردبررسی قرار می‌دهد.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی-توسعه‌ای است و از لحاظ شیوه تحلیل داده‌ها، به شیوه توصیفی و با استدلال منطقی انجام شده است. همچنین این پژوهش از نظر ماهیت داده‌ها، یک پژوهش کیفی است. به‌منظور گردآوری داده‌ها، از روش مطالعات اسنادی-کتابخانه‌ای استفاده شده است و منابع مختلفی مانند کتاب‌ها، مقالات، اسناد و سایر منابع معتبر نوشتاری در زمینه موضوع مورد مطالعه مورد استفاده قرار گرفته‌اند هدف اصلی

1. Elkhoully

پژوهش حاضر "تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک" است. فرآیند پژوهش نیز به این صورت است که ابتدا به تبیین مفاهیم مرتبط با محله پایدار، محله دوستدار کودک و محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک پرداخته شده و پس از ترسیم مدل نظری پژوهش مؤلفه‌های محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک از منظر اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی تبیین خواهد شد. در ادامه برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک از روش AHP (فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی) استفاده شده است. برای این منظور مؤلفه‌های تبیین شده به صورت زوجی و سلسله‌مراتبی در قالب پرسشنامه و در سه مقیاس کلان‌شهر، شهر میانی و شهر کوچک تهیه شده و توسط ۲۰ نفر از متخصصان و پژوهشگران مرتبط با مباحث شهر دوستدار کودک و محله پایدار تکمیل شده‌اند. در نهایت از طریق مقایسه تطبیقی و اولویت‌بندی مؤلفه‌ها در سه مقیاس کلان‌شهری، شهر میانی و شهر کوچک نتایج تحلیل و ارائه شده است.

یافته‌ها

در این پژوهش، پس از مرور مبانی نظری و بررسی پیشینه مطالعات مرتبط با محله‌های پایدار و رویکرد شهر دوستدار کودک، تلاش شد تا مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی متناسب با محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک استخراج شود. روش تحلیل محتوای کیفی برای مفاهیم به کار گرفته شد و منابع معتبر داخلی و خارجی در این زمینه مورد بررسی تطبیقی قرار گرفت. در گام نخست، مؤلفه‌های کلان اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی به عنوان محورهای اصلی تحلیل در نظر گرفته شد. سپس با تحلیل و دسته‌بندی داده‌های نظری و مطالعات تطبیقی، مؤلفه‌ها تبیین گردید. فرآیند طبقه‌بندی به صورت مرحله‌ای و از کل به جزء انجام شد تا ضمن حفظ جامعیت نظری، ساختاری کاربردی و قابل استفاده برای مدیران شهری و برنامه‌ریزان اجتماعی فراهم گردد.

تبیین مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک
مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی که ساختار محله‌های پایدار با رویکرد دوستدار کودک را شکل می‌دهند، دریازده دسته کلی طبقه‌بندی شده‌اند. نکته قابل توجه این است که برخی از این مؤلفه‌ها می‌توانند در بیش از یک دسته کلی مطرح شوند و به دو یا سه گروه مرتبط تقسیم گردند. درواقع با تحلیل موارد مطرح شده در منابع این دسته‌بندی کلی انجام شده است. در ادامه مؤلفه‌های محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در بعد اجتماعی-فرهنگی به همراه اهداف کلیدی و ویژگی‌ها و شاخص‌های عینی هریک به اختصار تبیین می‌گردد:

● دسترسی

«دسترسی» در محله پایدار دوستدار کودک به معنای بهره‌مندی آسان، ایمن و برابر کودکان از فضاها و امکانات محله است و تجربه روزمره آنان را شکل می‌دهد. اهداف آن شامل تسهیل حرکت مستقل، تضمین عدالت در استفاده از امکانات و افزایش مشارکت کودکان در فضاهای عمومی است. محله دوستدار کودک با دسترسی مطلوب باید دارای ویژگی‌های مشخص زیر باشند:

۱. مسیرهای پیاده‌روی با عرض کافی، سایه، نیمکت و عبور امن از خیابان‌ها
۲. دسترسی شعاعی کمتر از ۵ تا ۱۰ دقیقه پیاده به فضاهای کلیدی کودک محور (مدرسه، فضای بازی، کتابخانه کودک)
۳. وجود مسیرهای ویژه برای دوچرخه‌سواری کودک
۴. نصب علائم راهنمای کودکان در نقاط کلیدی
۵. پارک‌های بدون حصار فلزی و دارای چند ورودی برای دسترسی آسان از بخش‌های مختلف محله
۶. مناسب‌سازی فضا برای کودکان دارای نیازهای خاص (رمپ، دستگیره، سرویس بهداشتی مناسب)

• رفاه و کیفیت زندگی

مؤلفه رفاه و کیفیت زندگی در محله پایدار دوستدار کودک، شرایط زیستی، بهداشتی، خدماتی و محیطی را فراهم می‌کند که سلامت جسمی، روانی و اجتماعی کودکان و خانواده‌ها را تضمین می‌کند. اهداف آن شامل ارتقای کیفیت فضاهای سکونتی و خدماتی، ایجاد محیطی سالم برای رشد کودکان و تأمین زندگی امن و شاد است. شاخص‌های عینی رفاه کودک عبارت‌اند از:

۱. وجود حداقل یک فضای بازی در شعاع ۳۰۰ متر از محل سکونت
۲. کیفیت آسفالت، نظافت معابر، نبود زباله و جانوران موزی در فضاهای عمومی
۳. وجود خدمات درمانی اولیه کودک محور در دسترس خانوار (درمانگاه شبانه‌روزی یا خانه سلامت)
۴. درصد خانوارهای دارای مسکن استاندارد با تهویه، نور و متراژ کافی
۵. سطح رضایت خانواده‌ها از امکانات محله برای فرزندانشان

• انسجام اجتماعی

«انسجام اجتماعی» در محله پایدار دوستدار کودک به معنای وجود روابط مثبت، اعتماد و تعامل میان ساکنان است که کودکان را در فضایی حمایتگر و هم‌بند اجتماعی پرورش می‌دهد. اهداف آن شامل تقویت ارتباطات اجتماعی، ایجاد بستر امن و حمایتگر برای رشد کودکان و افزایش همدلی و مشارکت میان ساکنان است. در ادامه شاخص‌های عینی محله دوستدار کودک با انسجام اجتماعی بالا ارائه شده است:

۱. بازی و معاشرت کودکان با یکدیگر با وجود تفاوت‌های قومی و خانوادگی
۲. همکاری والدین در نگهداری کودکان
۳. آموزش‌های فرهنگی، اجتماعی و حتی مهارت‌های ساده به کودکان توسط بزرگ‌ترها

و سالمندان

۴. برگزاری جشن‌ها، برنامه‌های جمعی یا رویدادهای محله‌ای به‌منظور گرد هم آوردن خانواده‌ها و کودکان
۵. کاهش میزان تنهایی یا انزوای کودک (مانند کودکی که تنها در خانه می‌ماند یا در بازی‌ها شرکت نمی‌کند)

• هویت و حس تعلق

هویت و حس تعلق به معنای پیوند عاطفی و شناختی کودک با محله است، به گونه‌ای که آن را بخشی از خود بداند و در حفظ و شکل‌گیری آن مشارکت کند. اهداف این مؤلفه شامل تقویت حس «خانه دوم» بودن محله، شکل‌گیری هویت مکانی، افزایش مسئولیت‌پذیری و ایجاد پیوند عاطفی میان کودک و فضاهای شهری است. شاخص‌های قابل مشاهده هویت کودک محور در محله در ادامه آمده‌اند:

۱. کودکان از محله خود با واژه‌هایی مانند "خوشگل"، "با حال"، "امن" یا "جای بازی خوب" یاد می‌کنند
۲. کودکان در بازی‌ها به مکان‌های محله اشاره می‌کنند (مثلاً "بریم پارک پشت مدرسه")
۳. دیوارهای محله با نقاشی‌های کودکان یا نشانه‌های فرهنگی بومی تزئین شده است
۴. فضاهایی در محله وجود دارد که کودکان آن را «جای من» می‌دانند
۵. والدین و مدیران محله به نظرات کودکان درباره فضاهای محلی توجه می‌کنند (مثلاً در انتخاب رنگ دیوار یا نوع بازی)

• مسئولیت

«مسئولیت» در محله پایدار دوستدار کودک به معنای توانمندسازی و مشارکت کودکان در حفظ و بهبود محیط زندگی است، تا آنان خود را شهروند فعال بدانند. اهداف آن شامل آموزش مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی، پرورش حس تعلق از طریق مشارکت

و توانمندسازی کودک در تصمیم‌گیری و کنشگری اجتماعی است. موارد زیر از نشانه‌های محله‌ای هستند که می‌تواند مسئولیت‌پذیری را در کودک تقویت نماید:

۱. وجود برنامه‌های آموزش شهروندی ویژه کودک در مدارس یا مراکز محله
۲. مشارکت کودک در تمیزکاری، گل‌کاری یا نصب آثار هنری در فضاهای عمومی
۳. وجود نمادهای تشویقی برای رفتارهای مسئولانه (مانند نشان «کودک مسئول محله»)

۴. واکنش کودکان نسبت به آسیب به فضای بازی یا نقاشی دیواری
۵. مشارکت داوطلبانه کودکان در کمک به هم‌محله‌ای‌ها یا نقش‌آفرینی در رویدادهای جمعی و محلی

● رویداد مداری

«رویدادمداری» در محله پایدار دوستدار کودک به معنای برگزاری رویدادها و فعالیت‌های گروهی است که مشارکت، شادی و یادگیری کودکان را تقویت می‌کند. اهداف آن شامل فراهم‌سازی بسترهای آموزشی و تفریحی، تقویت روابط اجتماعی و حس تعلق، و ایجاد فرصت برای خلاقیت، همکاری و مسئولیت‌پذیری کودکان است. برخی از ویژگی‌های یک محله رویدادمحور با رویکرد دوستدار کودک در ادامه آمده است:

۱. تجربه جمعی و خاطره مشترک کودکان با همسالان خود در طول سال
۲. همکاری والدین و نهادهای محله‌ای (مانند مسجد، مدرسه، کتابخانه یا شورا) در برگزاری رویدادها
۳. نقش فعال کودکان در اجرای برنامه‌ها (مثلاً مجری‌گری، داستان‌گویی یا طراحی غرفه)
۴. تنوع و تناسب برنامه‌ها برای سنین مختلف
۵. آمادگی فضاهای عمومی محله برای برگزاری رویدادها (از نظر فنی، اجتماعی و کالبدی)

• تنوع

«تنوع» در محله پایدار دوستدار کودک به معنای طراحی فضاها و برنامه‌هایی است که نیازها و تفاوت‌های سنی، جنسی، فرهنگی و توانایی‌های مختلف کودکان را پاسخ دهد. اهداف آن شامل ارتقای برابری، احترام به تفاوت‌ها، ایجاد فرصت‌های متنوع برای بازی و آموزش و جلوگیری از تبعیض فضایی و اجتماعی است. ویژگی‌های محله‌ای با تنوع بالا برای کودکان به شرح زیر است:

۱. فضاهای بازی دارای تجهیزات متنوع با درجه‌های مختلف دشواری برای کودکان با توانایی‌های مختلف هستند.

۲. نوشته‌ها و علائم در چند زبان محلی/قومی ارائه شده‌اند.

۳. در رویدادهای محلی، کودکان با لباس‌ها، موسیقی‌ها و خوراکی‌های مختلف قومی شرکت می‌کنند.

۴. دختران و پسران به صورت برابر در استفاده از فضاهای عمومی حضور دارند.

۵. فضاهایی برای کودکان درون‌گرا و برون‌گرا به شکل هم‌زمان وجود دارد (مثلاً کتابخانه کودک و زمین بازی جمعی)

۶. حضور کودکانی با نیازهای ویژه در فعالیت‌ها تسهیل شده است.

• ایمنی و امنیت

ایمنی و امنیت در محله پایدار دوستدار کودک به معنای ایجاد محیطی فیزیکی، اجتماعی و روانی است که کودک بدون ترس از آسیب بتواند آزادانه بازی، یادگیری و ارتباط برقرار کند. اهداف آن شامل محافظت در برابر خطرات، تقویت اعتماد والدین، فراهم‌سازی امکان استقلال تدریجی و کاهش اضطراب کودک در فضای عمومی است. نشانه‌های محله‌ای با ایمنی و امنیت بالا برای کودکان شامل موارد زیر است:

۱. حضور کودکان با آرامش و بدون همراهی بزرگ‌سال در کوچه یا پارک

۲. عدم نگرانی والدین نسبت به حضور کودک در فضای عمومی

تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی – فرهنگی...، آشتیانی و همکاران | ۶۳

۳. وجود سرعت‌گیر، مسیرهای پیاده‌روی امن و عبور کنترل‌شده وسایل نقلیه در محله

۴. وجود نور کافی و دید مناسب در شب

۵. محافظت کودکان در برابر خطرات محیطی (مانند چاه، کابل برق، زمین‌بازی

شکسته)

۶. وجود تعامل سالم میان گروه‌های سنی و اجتماعی مختلف در محله

• آموزش

مؤلفه «آموزش» در محله پایدار دوستدار کودک به معنای فراهم‌سازی فرصت‌های یادگیری رسمی و غیررسمی در بستر زندگی روزمره کودکان است. اهداف آن شامل ارتقای مهارت‌ها و نگرش‌های مثبت، آموزش ارزش‌های اجتماعی و تبدیل محله به محیطی باز برای یادگیری و رشد کودکان از طریق تجربه، بازی و تعامل است. محله‌ای با ظرفیت آموزش بالا برای کودکان می‌تواند شامل نشانه‌های زیر باشد:

۱. فضاهای عمومی مثل پارک یا میدان کوچک دارای علائم، داستان‌ها یا ابزار

یادگیری هستند.

۲. کودک می‌تواند با مشاهده زندگی روزمره (مثلاً نانواپی، کارگاه، بازارچه)

چیزهای تازه یاد بگیرد.

۳. گروه‌هایی از داوطلبان یا نهادهای محلی کارگاه‌های ساده برای کودکان برگزار

می‌کنند.

۴. فرصت گفت‌وگو و انتقال تجربه میان کودکان و بزرگسالان وجود دارد.

۵. آموزش‌ها متناسب با ویژگی‌های سنی، فرهنگی و جنسیتی کودکان برنامه‌ریزی

می‌شود.

۶. کودک می‌تواند درباره حقوق شهروندی، قوانین محلی، ایمنی، محیط‌زیست و

تنوع فرهنگی بیاموزد.

• عدالت

عدالت در محله پایدار دوستدار کودک به معنای برابری در دسترسی، بهره‌مندی و دیده شدن تمام کودکان با هر جنسیت، قومیت، وضعیت اقتصادی و توانایی است. اهداف آن شامل توزیع عادلانه منابع و خدمات، حذف تبعیض‌ها و تضمین حضور و مشارکت برابر همه کودکان در زندگی محله‌ای است. عدالت در محله برای کودکانمی‌تواند دارای نشانه‌های زیر باشد:

۱. توزیع فضاهای بازی و آموزشی در همه مناطق محله، به‌ویژه مناطق کمتر برخوردار
۲. مشارکت کودکان اقلیت یا کودکان دارای معلولیت در فعالیت‌های جمعی و تصمیم‌گیری‌های محله
۳. فراهم نمودن امکانات عمومی رایگان یا با هزینه کم برای کودکان خانواده‌های کم‌درآمد
۴. به رسمیت شناختن زبان و فرهنگ کودکان مهاجر یا اقلیت در فضای محله
۵. دسترسی مطلوب کودکان آسیب‌پذیر به خدمات حمایتی (کودکان خیابانی، بی‌سرپرست یا دارای والد زندانی)
۶. عدم وجود تبعیض جنسیتی در طراحی فضاهای شهری (مثلاً اولویت دادن به پسران در زمین‌های بازی)

• تعامل و مشارکت

تعامل و مشارکت در محله پایدار دوستدار کودک به معنای فراهم کردن فرصت‌هایی برای گفت‌وگو، هم‌زیستی و مشارکت فعال کودکان در زندگی محله‌ای است. اهداف آن شامل پرورش کار جمعی، حس تعلق و مالکیت، مسئولیت‌پذیری و افزایش اعتماد اجتماعی و انسجام بین نسلی است. محله‌ای با تعامل و مشارکت بالا برای کودکان واجد نشانه‌های زیر است:

۱. کودکان گروهی بازی می‌کنند، باهم تصمیم می‌گیرند و قوانین بازی را تنظیم می‌کنند.
۲. کودکان در شورا یا کارگروه کودک محله صدای خود را بیان می‌کنند.
۳. در مناسبت‌ها و رویدادهای محلی، نقش کودکان (مجری، هنرمند، داور، مشارکت‌کننده) دیده می‌شود.
۴. فضاهایی برای گفت‌وگوی آزاد و تعامل سالم میان کودکان و سایر گروه‌های سنی وجود دارد.
۵. در فرایند طراحی شهری، نظرات کودکان جمع‌آوری و در طرح‌ها لحاظ می‌شود.
۶. کودکان درباره محله خود اظهارنظر می‌کنند و احساس «تأثیرگذاری» دارند.

بازتعریف کودک محور مؤلفه‌ها

هرچند مؤلفه‌های شناسایی شده نظیر «ایمنی»، «دسترسی»، «عدالت» و «هویت» در ادبیات عمومی توسعه شهری نیز مطرح شده‌اند، اما نوآوری پژوهش حاضر در آن است که این مؤلفه‌ها نه در معنای کلی و عام، بلکه با تمرکز ویژه بر نیازها، ادراکات و شرایط زیستی کودکان بازتعریف شده‌اند. کودکان به دلیل ویژگی‌های جسمی، روانی و اجتماعی متفاوت نسبت به بزرگسالان، برداشت‌ها و حساسیت‌های خاصی از محیط دارند؛ برای نمونه، «ایمنی» برای یک فرد بزرگسال ممکن است به معنای روشنایی خیابان‌ها یا امنیت اقتصادی باشد، اما برای کودک بیش از هر چیز به امنیت مسیر مدرسه، ایمنی تجهیزات بازی و کاهش خطرات اجتماعی مربوط می‌شود. به همین ترتیب، سایر مؤلفه‌ها نیز در این پژوهش با رویکردی کودک محور و متناسب با مراحل رشد آنان تفسیر شده‌اند. این بازتعریف سبب می‌شود مؤلفه‌های به‌ظاهر عمومی، در عمل ابعادی متمایز و اختصاصی برای ارتقای کیفیت زندگی کودکان پیدا کنند.

اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار

کودک

برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک از روش AHP (فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی) استفاده شده است. برای این منظور مؤلفه‌های تبیین شده به صورت زوجی و سلسله‌مراتبی در قالب پرسشنامه و در سه مقیاس کلان‌شهر، شهر میانی و شهر کوچک تهیه شده و توسط ۲۰ نفر از متخصصان و پژوهشگران مرتبط با مباحث شهر دوستدار کودک و محله پایدار تکمیل شده‌اند. در جدول شماره ۳، ۴ و ۵ وزن نهایی مؤلفه‌ها در مقیاس کلان‌شهری، شهرهای میانی و شهرهای کوچک تعیین و ارائه شده است. توضیح اینکه نتایج آزمون سازگاری در هر سه مقیاس کمتر از ۰،۱ و قابل قبول است.

جدول ۳- وزن نهایی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در

مقیاس کلان‌شهری (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

مؤلفه	وزن
ایمنی و امنیت کودک محور	۰,۱۲۳
دسترسی ویژه کودکان به خدمات و فضاها	۰,۱۰۶
تنوع اجتماعی در تجربه‌های کودک	۰,۱۰۵
رفاه و کیفیت زندگی کودک محور	۰,۰۹۳
تعامل و مشارکت فعال کودکان	۰,۰۹۲
آموزش و یادگیری برای رشد کودک	۰,۰۸۶
انسجام اجتماعی با محوریت کودکان و خانواده‌ها	۰,۰۸۶
عدالت در فرصت‌ها و خدمات کودکان	۰,۰۸۲
پرورش مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان	۰,۰۸۰
رویدادمداری با تأکید بر برنامه‌های کودک محور	۰,۰۷۱
هویت و حس تعلق کودکان به محله	۰,۰۷۰

جدول ۴- وزن نهایی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در

مقیاس شهرهای میانی (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

مؤلفه	وزن
ایمنی و امنیت کودک محور	۰,۱۱۳
تعامل و مشارکت فعال کودکان	۰,۱۰۶
آموزش و یادگیری برای رشد کودک	۰,۱۰۶
انسجام اجتماعی با محوریت کودکان و خانواده‌ها	۰,۰۹۳
رفاه و کیفیت زندگی کودک محور	۰,۰۹۲
دسترسی ویژه کودکان به خدمات و فضاها	۰,۰۸۸
پرورش مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان	۰,۰۸۷
عدالت در فرصت‌ها و خدمات کودکان	۰,۰۸۰
رویدادمداری با تأکید بر برنامه‌های کودک محور	۰,۰۷۶
تنوع اجتماعی در تجربه‌های کودک	۰,۰۷۶
هویت و حس تعلق کودکان به محله	۰,۰۷۲

جدول ۵- وزن نهایی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در

مقیاس شهرهای کوچک (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

مؤلفه	وزن
ایمنی و امنیت کودک محور	۰,۱۱۸
هویت و حس تعلق کودکان به محله	۰,۱۰۸
انسجام اجتماعی با محوریت کودکان و خانواده‌ها	۰,۱۰۵
پرورش مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان	۰,۱۰۳
رویدادمداری با تأکید بر برنامه‌های کودک محور	۰,۰۸۹
تعامل و مشارکت فعال کودکان	۰,۰۸۶
رفاه و کیفیت زندگی کودک محور	۰,۰۸۶
عدالت در فرصت‌ها و خدمات کودکان	۰,۰۸۱
آموزش و یادگیری برای رشد کودک	۰,۰۸۰
دسترسی ویژه کودکان به خدمات و فضاها	۰,۰۷۰
تنوع اجتماعی در تجربه‌های کودک	۰,۰۷۰

درمجموع با توجه به نظر خبرگان و تحلیل تطبیقی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در سه مقیاس شهری، می‌توان گفت در کلان‌شهرها، اولویت با ایمنی، دسترسی، تنوع و رفاه است؛ در شهرهای میانی، تعادل میان تعامل اجتماعی، آموزش و انسجام برقرار است؛ و در شهرهای کوچک، هویت، حس تعلق و روابط انسانی برجسته‌اند. هرچه شهر کوچک‌تر، مؤلفه‌های انسانی و کیفی پررنگ‌تر و هرچه بزرگ‌تر، نیاز به سازوکارهای رسمی برای امنیت و رفاه بیشتر می‌شود.

تبیین مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک

مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک بازتاب‌دهنده تجربه ذهنی و روانی کودک از محله‌اند و نقش مهمی در شکل‌گیری عزت‌نفس، اعتمادبه‌نفس، احساس امنیت و رفتارهای آینده او دارند. مؤلفه‌هایی مانند ادراک روانی از فضا، رشد فردی، احساس تعلق، تحریک ذهنی، تاب‌آوری روانی، حمایت‌های روانی-اجتماعی و تعاملات روانی-اجتماعی به‌عنوان محورهای اصلی شناسایی شده‌اند. در ادامه مؤلفه‌های محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در بعد روان‌شناختی به همراه میزان اهمیت، ویژگی‌ها و نشانه‌های هریک به‌اختصار تبیین می‌گردد:

• ادراک روانی از فضا و محیط

ادراک روانی از فضا به معنای برداشت ذهنی، احساسی و شناختی کودک از محیط محله است. طراحی دوستدار کودک باید حس امنیت، آرامش، شادی و کنجکاوی را تقویت کند، زیرا کودکان تجربه محیط را عمدتاً از طریق احساس و تجربه زیسته دریافت می‌کنند. نشانه‌های ادراک روانی مثبت کودک از محله شامل موارد زیر است:

۱. کودک بدون ترس و تردید در کوچه‌ها و فضاهای عمومی حرکت می‌کند.
۲. در توصیف محیط از واژگان مثبت مانند «قشنگ»، «بامزه»، «دوست‌داشتنی»، «رنگی» استفاده می‌کند.

۳. فضاها برای کودک معنادارند: مثلاً به نیمکت‌ها نام می‌دهد یا با مکان‌ها خاطره دارد.

۴. کودک مسیرها را به خاطر می‌سپارد و احساس گم‌گشتگی ندارد.
۵. حضورش در فضا با احساس راحتی، نشاط، بازی، تخیل و تعامل همراه است.

• سلامت روانی و عاطفی

سلامت روانی و عاطفی در محله پایدار دوستدار کودک به معنای ایجاد محیطی است که رشد روانی، تعادل عاطفی، شادکامی و اعتماد به نفس کودک را تقویت کند. محله باید از نظر فیزیکی و روانی امن، حمایتگر و انرژی‌بخش باشد تا تجربه مثبت کودک از محیط زندگی تضمین شود. نشانه‌های محله با سلامت روانی و عاطفی بالا برای کودک شامل موارد زیر است:

۱. حضور کودک بدون ترس از قضاوت یا تهدید، در فضاهای عمومی
۲. چهره شاد، کنجکاو، بازیگوش و آرام کودک در فضاهای محله
۳. تعامل مثبت و آزاد کودک با اطرافیان
۴. کمک نمودن رویدادها و فضاها به کاهش استرس و افزایش اعتماد به نفس کودک
۵. وجود فضاهایی مانند باغچه، حیاط خلوت، کتابخانه محلی یا مکان‌های آرام برای سکوت کودک

• رشد فردی و شخصیتی

رشد فردی و شخصیتی در محله پایدار دوستدار کودک به معنای فراهم کردن فرصت‌هایی برای پرورش توانایی‌های ذهنی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی کودک است. محله باید محیطی پویا و مشارکتی فراهم کند تا کودکان از طریق تجربه، تعامل و انتخاب، مهارت‌ها و شخصیت خود را شکل دهند. نشانه‌های رشد فردی - شخصیتی سالم در کودک در یک محله پایدار شامل موارد زیر است:

۱. کودک احساس می‌کند در محله نقش دارد و می‌تواند تأثیر بگذارد.
۲. قادر است آزادانه بازی کند، تصمیم بگیرد و مسئولیت‌هایی را بپذیرد.
۳. در تعاملاتش احترام، اعتماد به نفس و خلاقیت دیده می‌شود.
۴. به محیط و دیگران احساس تعلق دارد و رفتار اخلاقی نشان می‌دهد.
۵. تمایل به یادگیری، تجربه‌های جدید و تعامل با دیگران دارد.

• احساس تعلق و معنا

احساس تعلق و معنا در محله پایدار دوستدار کودک به معنای تجربه روانی و عاطفی کودک از «در خانه بودن» و پیوند با محله است. محیطی که هویت فردی و جمعی کودک را تقویت کند، باعث رشد اجتماعی و روانی و افزایش مشارکت او می‌شود، درحالی‌که محیط بیگانه و نادیده، موجب انزوا و ضعف هویتی کودک خواهد شد. نشانه‌های محله دارای حس تعلق و معنا برای کودک شامل موارد زیر است:

۱. کودک با افتخار از محله‌اش یاد می‌کند: «محله‌مون خیلی قشنگه»، «این زمین بازی ماست»
۲. کودک مکان‌های خاصی را در محله برای خود می‌شناسد و به آن‌ها احساس وابستگی دارد.
۳. در فعالیت‌های محلی شرکت می‌کند و از آن لذت می‌برد.
۴. تمایل به مراقبت از فضا (مثلاً تمیز نگه داشتن، دفاع از فضای خود) دارد.
۵. احساس غربت، طردشدگی یا ترس در فضاهای عمومی ندارد.

• تحریک ذهنی و یادگیری خلاق

مؤلفه تحریک ذهنی و یادگیری خلاق در محله پایدار دوستدار کودک به معنای فراهم کردن محیط‌هایی است که کنجکاوی، تفکر خلاق و تجربه‌گری کودک را تقویت کند. این محیط‌ها با بازی، تعامل و مشاهده، مهارت‌های شناختی، حل مسئله و تخیل

کودک را ارتقا می‌دهند. نشانه‌های وجود این مؤلفه در محله عبارت‌اند از:

۱. کشف و سؤال پرسیدن مداوم کودک به‌طور طبیعی در محیط
۲. جنبه ساختنی، ترکیبی یا نقش‌آفرینی بازی‌های کودک
۳. علاقه کودک به فضاهای یادگیری غیررسمی (کارگاه، کتابخانه، پاتوق هنری)
۴. الهام‌بخش و واجد معنا بودن اشیاء، رنگ‌ها و نمادهای محیط برای کودک
۵. فراهم نمودن فرصت یادگیری تجربی در محله توسط والدین یا تسهیلگران

• تاب‌آوری روانی

تاب‌آوری روانی در محله پایدار دوستدار کودک به معنای توانمندسازی کودک برای مقابله با چالش‌ها، فشارها و تغییرات محیطی است. محیط حمایتی و امن محله می‌تواند رشد، یادگیری و حفظ اعتماد به نفس کودک را تضمین کند و او را برای مواجهه با مشکلات آینده آماده سازد. نشانه‌های یک محله تاب‌آور برای کودک شامل موارد زیر است:

۱. کودک در مواجهه با شکست یا استرس، زود فرو نمی‌ریزد و به راه‌حل فکر می‌کند.
۲. کودک از ارتباط با بزرگ‌سالان محله احساس امنیت می‌کند.
۳. فضای محله برای کودک «پناهگاه روانی» است نه عامل ترس یا فشار
۴. کودک می‌داند در هنگام مشکل، به چه کسی و چه جایی مراجعه نماید.
۵. امکان تخلیه انرژی، استراحت روانی و بازسازی ذهنی در محیط فراهم است.

• حمایت‌های روانی - اجتماعی

حمایت‌های روانی - اجتماعی در محله دوستدار کودک به معنای ایجاد ساختارها و روابطی است که نیازهای عاطفی، روانی و اجتماعی کودک را پاسخ دهد و رشد سالم، عزت‌نفس و ارتباط مؤثر او را تضمین کند. محله‌ای که کودک را فراتر از ساکن یا مصرف‌کننده فضا ببیند و او را در محیطی حمایتگر و همدل قرار دهد، پایدار و تربیت‌محور است. نشانه‌های محله دارای حمایت روانی - اجتماعی مناسب برای کودکان عبارتند از:

۱. رفتار کودکان در محله با احساس اعتماد به اطرافیان
۲. عدم رهاشدگی کودک در بحران‌های خانوادگی اجتماعی
۳. وجود فضاهایی برای بیان احساسات، ناراحتی، اضطراب و شادی کودک
۴. منع برخوردهای سرزنشگر یا تردکننده بزرگسالان در برابر مشکلات کودکان
۵. ارتباط عاطفی سالم کودک با همسالان و بزرگ‌ترها

• تعاملات روانی-اجتماعی

تعاملات روانی-اجتماعی در محله دوستدار کودک شامل کنش‌ها و ارتباطات کودک با خانواده، همسالان و بزرگسالان محله است که جنبه‌های اجتماعی و عاطفی دارد. این تعاملات باید همدلانه، حمایتگر و تقویت‌کننده رشد شخصیتی کودک باشند. نشانه‌های تعامل روانی-اجتماعی سالم در محله پایدار دوستدار کودک عبارت‌اند از:

۱. کودکان با هم گفت‌وگو و همکاری می‌کنند، نه صرفاً رقابت و خشونت
۲. احساس امنیت و احترام کودک در محله با افراد بزرگ‌تر از خود
۳. تعاملات بدون تحقیر، تهدید، تمسخر یا بی‌تفاوتی
۴. وجود فضاهایی برای تعامل داوطلبانه و شاد
۵. تعاملات موجب تقویت اعتماد به نفس و حس ارزشمندی کودک

اولویت‌بندی مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک

برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک از روش AHP (فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی) استفاده شده است. برای این منظور مؤلفه‌های تبیین شده به صورت زوجی و سلسله‌مراتبی در قالب پرسشنامه و در سه مقیاس کلان‌شهر، شهر میانی و شهر کوچک تهیه شده و توسط ۲۰ نفر از متخصصان و پژوهشگران مرتبط با مباحث روان‌شناختی و شهر دوستدار کودک تکمیل شده‌اند. در جدول شماره ۶، ۷ و ۸

تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی – فرهنگی...، آشتیانی و همکاران | ۷۳

وزن نهایی مؤلفه‌ها ارائه شده است. توضیح اینکه نتایج آزمون سازگاری در هر سه مقیاس کمتر از ۰,۱ و قابل قبول است.

جدول ۶- وزن نهایی مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در

مقیاس کلان‌شهری (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

وزن	مؤلفه
۰,۱۷۲	سلامت روانی و عاطفی کودکان
۰,۱۵۳	حمایت‌های روانی-اجتماعی برای کودکان
۰,۱۴۷	تعاملات روانی-اجتماعی کودکان
۰,۱۲۷	ادراک روانی کودک از فضا و محیط
۰,۱۱۵	تحریک ذهنی و یادگیری خلاق برای کودکان
۰,۱۰۳	تاب‌آوری روانی کودکان
۰,۰۹۶	احساس تعلق و معنا در کودکان
۰,۰۸۷	رشد فردی و شخصیتی کودک

جدول ۷- وزن نهایی مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در

مقیاس شهرهای میانی (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

وزن	مؤلفه
۰,۱۴۸	تعاملات روانی-اجتماعی کودکان
۰,۱۴۰	سلامت روانی و عاطفی کودکان
۰,۱۳۲	رشد فردی و شخصیتی کودک
۰,۱۲۴	احساس تعلق و معنا در کودکان
۰,۱۲۰	ادراک روانی کودک از فضا و محیط
۰,۱۱۸	حمایت‌های روانی-اجتماعی برای کودکان
۰,۱۱۰	تحریک ذهنی و یادگیری خلاق برای کودکان
۰,۱۰۸	تاب‌آوری روانی کودکان

جدول ۸- وزن نهایی مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در

مقیاس شهرهای کوچک (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

مؤلفه	وزن
احساس تعلق و معنا در کودکان	۰,۱۶۲
تعاملات روانی- اجتماعی کودکان	۰,۱۵۰
رشد فردی و شخصیتی کودک	۰,۱۳۶
تاب‌آوری روانی کودکان	۰,۱۳۰
سلامت روانی و عاطفی کودکان	۰,۱۲۴
ادراک روانی کودک از فضا و محیط	۰,۱۱۰
حمایت‌های روانی- اجتماعی برای کودکان	۰,۰۹۸
تحریک ذهنی و یادگیری خلاق برای کودکان	۰,۰۹۰

درمجموع با توجه به نظر خبرگان می‌توان گفت در کلان‌شهرها، سلامت روان و حمایت‌های اجتماعی اهمیت بیشتری دارند؛ در شهرهای میانی، توازن میان رشد فردی، تعاملات اجتماعی و احساس تعلق دیده می‌شود؛ و در شهرهای کوچک، کیفیت روابط انسانی و پیوندهای عاطفی و معنایی بیشترین نقش را در ارتقای روان کودکان دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به ضرورت فزاینده توجه به حقوق و نیازهای کودکان در برنامه‌ریزی شهری، این پژوهش باهدف تبیین ابعاد و مؤلفه‌های اجتماعی- فرهنگی و روان‌شناختی مؤثر در تحقق محله‌ای پایدار با رویکرد دوستدار کودک انجام شد. پرسش اصلی تحقیق بر شناسایی مؤلفه‌های کلیدی در این دو بُعد متمرکز بود. یافته‌ها نشان می‌دهد دستیابی به محله‌ای پایدار و دوستدار کودک، مستلزم درک و تلفیق لایه‌های چندگانه‌ای از شاخص‌ها در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و روانی است؛ ساختاری که هم از ظرفیت نظری برخوردار است و هم قابلیت کاربرد در سطوح عملیاتی برنامه‌ریزی شهری را داراست.

در بعد اجتماعی - فرهنگی، مؤلفه‌هایی چون تعامل و مشارکت اجتماعی، عدالت، دسترسی، کیفیت زندگی، انسجام اجتماعی، هویت و حس تعلق، مسئولیت‌پذیری، رویدادمحوری، ایمنی، تنوع و آموزش، و در بعد روان‌شناختی، شاخص‌هایی همچون ادراک محیطی، رشد شخصیتی، احساس معنا و تعلق، تحریک ذهنی، تاب‌آوری روانی، حمایت اجتماعی و تعاملات روانی - اجتماعی شناسایی شدند. این مؤلفه‌ها نقشی بنیادین در ارتقای کیفیت زندگی کودکان، تقویت پیوندهای اجتماعی و افزایش تاب‌آوری محله ایفا می‌کنند.

در نهایت برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک از روش AHP (فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی) استفاده شد. بنابراین مؤلفه‌های تبیین شده به‌صورت زوجی و سلسله‌مراتبی در قالب پرسشنامه و در سه مقیاس کلان‌شهر، شهر میانی و شهر کوچک تهیه‌شده و توسط ۲۰ نفر از متخصصان و پژوهشگران مرتبط با مباحث شهر دوستدار کودک و محله پایدار تکمیل شدند.

نتایج اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در سه مقیاس شهری نشان می‌دهد که در کلان‌شهرها، مؤلفه‌هایی مانند «ایمنی و امنیت»، «دسترسی»، «تنوع اجتماعی» و «رفاه» از اولویت بالاتری برخوردارند. زیرا محیط‌های شهری بزرگ با چالش‌هایی چون تراکم جمعیت، نابرابری فضایی و تنش‌های اجتماعی مواجه‌اند. در مقابل، شهرهای میانی تعادلی میان مؤلفه‌های «تعامل و مشارکت»، «آموزش» و «انسجام» برقرار می‌کنند و در عین برخورداری از امکانات شهری، هنوز پیوندهای اجتماعی نسبتاً فعالی دارند. اما در شهرهای کوچک، مؤلفه‌هایی چون «هویت و حس تعلق»، «انسجام اجتماعی»، «مسئولیت‌پذیری» و «رویدادهای محلی» نقش برجسته‌تری دارند. چراکه ساختار اجتماعی صمیمی‌تر و مبتنی بر روابط چهره به چهره است. به‌طور کلی، می‌توان گفت که هرچه مقیاس شهر کوچک‌تر باشد، مؤلفه‌های کیفی‌تر و مبتنی بر روابط انسانی برجسته‌تر می‌شوند و هرچه مقیاس بزرگ‌تر باشد، نیاز به سازوکارهای رسمی‌تر برای تأمین امنیت، رفاه و عدالت افزایش می‌یابد.

نتایج اولویت‌بندی مؤلفه‌های روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک در سه مقیاس شهری نشان می‌دهد که در کلان‌شهرها، مؤلفه‌هایی نظیر «سلامت روانی و عاطفی»، «تعاملات روانی-اجتماعی» و «حمایت‌های روانی-اجتماعی» اهمیت بیشتری دارند. زیرا زندگی پرشتاب، تراکم بالا و گمنامی در محیط‌های کلان‌شهری، فشارهای روانی و نیاز به حمایت ساختاری را افزایش می‌دهد. در شهرهای میانی، نوعی توازن میان مؤلفه‌های «تعاملات روانی-اجتماعی»، «سلامت روانی و عاطفی»، «رشد فردی و شخصیتی» و «احساس تعلق و معنا» دیده می‌شود؛ چراکه این شهرها هم‌زمان با برخورداری از امکانات رشد، هنوز پیوندهای انسانی را حفظ کرده‌اند. در شهرهای کوچک، مؤلفه‌هایی مانند «احساس تعلق و معنا»، «رشد شخصیتی»، «تعاملات روانی-اجتماعی» و «تاب‌آوری روانی» اهمیت بیشتری می‌یابند، زیرا فضاهاى انسانی‌تر، روابط چهره به چهره و ثبات فرهنگی، بستر مناسبی برای ارتقای سلامت روان کودکان فراهم می‌کنند. در مجموع، هرچه مقیاس شهری کوچک‌تر می‌شود، کیفیت روابط انسانی و عمق پیوندهای معنایی و عاطفی در ارتقای روان کودک نقش پررنگ‌تری پیدا می‌کند.

چارچوب پیشنهادی پژوهش، ضمن ارائه مبنایی نظری برای تحلیل ابعاد نرم محور در محله‌های پایدار دوستدار کودک، می‌تواند به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری در سطوح محلی، و نیز پایه‌ای برای تدوین چک‌لیست‌های ارزیابی و راهبردهای اجرایی مورد استفاده قرار گیرد. این چارچوب، گامی مؤثر در جهت تحقق عدالت اجتماعی، ارتقای زیست‌پذیری محلات برای کودکان، و حرکت به‌سوی توسعه پایدار شهری با محوریت نسل‌های آینده محسوب می‌شود.

از سوی دیگر، باید توجه داشت که ادراک و تجربه محیطی کودکان می‌تواند بسته به جنسیت تفاوت‌هایی داشته باشد؛ به گونه‌ای که دختران معمولاً حساسیت بیشتری نسبت به جنبه‌های ایمنی، امنیت و تعامل اجتماعی نشان می‌دهند، درحالی‌که پسران گرایش بیشتری به فعالیت‌های بدنی و کارکردهای حرکتی فضا دارند. بنابراین، برنامه‌ریزی محله‌های پایدار

دوستدار کودک باید با در نظر گرفتن این تمایزها انجام شود تا نیازهای هر دو گروه به‌طور متوازن پاسخ داده شود.

همچنین، با وجود بهره‌گیری از نظر خبرگان در این مطالعه، بهره‌گیری از روش‌های مشارکت مستقیم و غیرمستقیم کودکان در فرآیند پژوهش (مانند روش‌های مبتنی بر VEP برای سنجش ترجیحات و ادراکات کودکان) می‌تواند افق‌های نوینی در مطالعات آتی بگشاید. چنین رویکردی نه تنها دقت یافته‌ها را افزایش می‌دهد بلکه صدای واقعی کودکان را در برنامه‌ریزی شهری نمایان‌تر می‌سازد.

تعارض منافع:

تعارض منافع وجود ندارد.

سپاسگزاری:

نویسندگان بدین وسیله از تمام کسانی که در فرآیند انجام این پژوهش مشارکت داشته‌اند قدردانی می‌کنند.

ORCID

Reyhaneh Ashtiyani

Mostafa Behzadfar

Seyed-Majid Mofidi-Shemirani

<http://orcid.org/0000-0002-1686-372X>

<http://orcid.org/0000-0003-2882-694X>

<https://orcid.org/0000-0002-2593-1501>

منابع

- آزاده، سید رضا؛ زر بخش، شیرین؛ پرویزی، رضا و زالی، نادر. (۱۳۹۸)، "تحلیلی بر کیفیت محله‌های شهری با تأکید بر مؤلفه‌های شهر پایدار مطالعه موردی: محله هوسم شهر رودسر"، *جغرافیا*، دوره ۱۷، شماره ۱۸۶: ۶۱-۲۰۰.
- ابراهیمی، مهدی محمد؛ محمدی، حدیثه؛ رمضی، میثم و عبدی، علی. (۱۳۹۸). «بازطراحی محله آذربایجان تهران با محوریت شاخص‌های مؤثر در امنیت کودکان در فضای شهری (فضای دوستدار کودک)»، *فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری*، سال ۵، شماره ۲: ۱۸۷-۲۰۰.
- ابهری، نیکو؛ شمس‌الدینی، علی و عزت‌پناه، بختیار. (۱۴۰۰). «ارزیابی وضعیت شاخص‌های شهر دوستدار کودک و ارتباط آن با دسترسی کودکان به کاربری‌های ضروری (مورد مطالعه: شهر جهرم)»، *مجله پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، سال ۹، شماره ۳: ۸۳۵-۸۵۶.
- اسدزاده، پریا و کریمی‌آذری، امیررضا. (۱۳۹۴). «فضاهای کودک محور با تکیه بر تعامل کودک و فضا»، *دومین اجلاس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی ترکیه*.
- اقبال‌مقدم، رؤیا. (۱۳۹۵). «بازطراحی محله عودلاجان با محوریت شاخص‌های مؤثر در ایجاد امنیت کودکان در فضاهای شهری (فضاهای دوستدار کودک)»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه بین‌المللی قزوین.
- ایلاقی حسینی، محسن؛ جهان‌بین، نیما و قاسمی، ایرج. (۱۴۰۱). «بازتعریف مفهوم محله ایرانی در چینش جاهای تازه توسعه یافته شهری مبتنی بر نظریه داده بنیاد»، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، سال ۲۲، شماره ۶۴: ۹۶-۱۱۹.
- باقرزاده، فهیمه و اعظم سپاهی. (۱۳۹۴). «محلات پایدار شهری؛ الگویی جدید در بازساخت مفهوم "محله" در ایران (مطالعه موردی: محله اردام در منطقه ۱۰ شهرداری مشهد)»، *مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری*، سال ۲، شماره ۲: ۳۹-۵۳.
- براتی، سما؛ ذاکر حقیقی، کیانوش و بغدادی، آرش. (۱۴۰۰). «تبیین روابط مؤلفه‌های تأثیرگذار بر پایداری محلات (مطالعه موردی: محله جوادیه منطقه ۱۶ تهران)»، *مطالعات محیطی هفت حصار*، سال ۳۷، شماره ۱۰: ۱۵۵-۱۶۷.
- برزگر، صادق؛ قربانی، علیرضا و رضایی‌نوری، طیه. (۱۳۹۷). «تحلیل پایداری محله‌های شهری با تأکید بر شورای اجتماعی محلات (مطالعه موردی: ناحیه دو منطقه یازده شهر مشهد)»، *فصلنامه شهر پایدار*، سال ۱، شماره ۱: ۱۵-۲۶.

تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی...، آشتیانی و همکاران | ۷۹

- پروزن، ادریس؛ کرکه‌آبادی، زینب و ارغان، عباس. (۱۳۹۷). «سنجش شاخص‌های توسعه پایدار در جهت شکل‌گیری توسعه پایدار محله‌ای در شهر مهاباد»، فصلنامه شهر پایدار، سال ۱، شماره ۱: ۲۷-۴۰

- پروین، ستار. (۱۴۰۳). «ارزیابی پیامدهای اجتماعی-فرهنگی پروژه‌های شهری: مورد مطالعه پارکلت کتاب خیابان فخر رازی»، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، سال ۹، شماره ۳۰: ۴۹-۸۵

- پیروسیانی، سوگل. (۱۳۹۹). «مقایسه تطبیقی بافت‌های ارگانیک و برنامه‌ریزی شده با معیارهای شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: محله سر تپوله و شهرک بهاران شهر سنج)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی.

- تمجیدی، زهرا؛ سعیده زرآبادی، زهرا سادات و حبیب، فرح. (۱۴۰۱). «تحلیل مؤلفه‌های ارتقاء کیفیت فضاهاى شهری کودکان با رویکرد حق به شهر: مطالعه موردی منطقه ۱۲ کلان‌شهر تهران»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، سال ۵۴، شماره ۴: ۱۴۹۱-۱۵۰۹.

- تیموری، ایرج؛ اصغری زمانی، اکبر؛ روستایی، شهریور و کوشش وطن، محمدعلی. (۱۳۹۸). «تحقق توسعه پایدار در قالب مفهوم شهر دوستدار کودک»، دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، سال ۸، شماره ۱: ۷۹-۱۰۲.

- حاتمی‌نژاد، حسین؛ پوراحمد، احمد؛ زیاری، کرامت‌الله و حبیبیان، بهار. (۱۳۹۷). «بررسی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر دل‌بستگی مکانی در راستای تحقق محله پایدار (مطالعه موردی: شهر اهواز)»، معماری و شهر پایدار، سال ۶، شماره ۲: ۶۵-۸۳.

- حسینی، سید کمال؛ موسی کاظمی، سید مهدی و هوشیار، حسن. (۱۳۹۹). «سنجش میزان پایداری و تحلیل عوامل مؤثر بر دستیابی به توسعه پایدار در محلات شهری (نمونه موردی: شهر مهاباد)»، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال ۱۰، شماره ۲: ۴۷۱-۴۹۱.

- جمعه‌پور، محمود و مخلصیان، سپیده. (۱۳۹۶). «سطح پایداری محله‌ای و رابطه آن با توسعه اجتماعی در محله نازی‌آباد تهران»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، سال ۴۹، شماره ۲: ۴۱۱-۴۲۵.

- جمعه‌پور، محمود؛ اتحاد، سیده شبناز و نوریان، فرشاد. (۱۳۹۷). «بومی‌سازی الگوی شهر اکولوژیک بر اساس آینده پژوهی سناری و مبنا (نمونه موردی: شهر بجنورد)»، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، سال ۳، شماره ۷: ۱-۳۰.

- خوارزمی، امیدعلی؛ جوهری، لیلا و خوارزمی، امیرعلی. (۱۳۹۹). «ارزیابی شاخص‌های شهر دوستدار کودک در کلان‌شهر مشهد»، *جغرافیای اجتماعی شهری*، سال ۷، شماره ۱: ۱۹۱-۲۱۰، پیاپی ۱۶.
- رشید کلور، حجت‌الله؛ کریمی آذری، امیررضا و پور رضا، سید هادی. (۱۳۹۹). «ارزیابی ایجاد مؤلفه‌های شهر دوستدار کودک در شهر بندرانزلی»، *دانش شهرسازی*، سال ۴، شماره ۲: ۵۱-۶۵.
- روستایی، شهرپور و کوهی قولقاسم، فریا. (۱۴۰۰). «تحلیلی بر زیست‌پذیری شهری برای کودکان با رویکرد سناریونویسی (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهرداری تبریز)»، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، سال ۲۱، شماره ۶: ۴۲۱-۴۴۰.
- رحمانی سلطانی، امیر. (۱۳۹۶). «بازآفرینی شهری با رویکرد طراحی محله پایدار (نمونه موردی: محله آخوند قزوین)»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین*.
- زنگنه، مهدی؛ حسینی، سید هادی و مرادپور، ملیحه. (۱۴۰۲). «ارزیابی معیارهای شهر دوستدار کودک در شهرهای جدید (مورد مطالعه: شهر جدید گل‌بهار)»، *مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری*، سال ۲، شماره ۱۰: ۱۳۳-۱۴۹، پیاپی ۲۱.
- زیاری، کرامت‌الله و همقدم، نوشا. (۱۴۰۰). «واکاوی سطح پایداری در تئوری توسعه و برنامه‌ریزی محلات (مورد مطالعه: محلات منطقه سه شهر گرگان)»، *نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، سال ۲۵، شماره ۷۶: ۱۴۱-۱۵۸.
- سلامتی گلبو، شهرام؛ قربانی، رسول و تیموری، ایرج. (۱۴۰۲). «سنجش و ارزیابی وضعیت محلات شهر اردبیل از نظر مؤلفه‌های شهر دوستدار کودک»، *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، سال ۲۷، شماره ۸: ۴۷-۸۲.
- سعیدی، سحر. (۱۴۰۱). «امکان‌سنجی و طراحی شهر دوستدار کودک در مقیاس محله‌ای با رویکرد بوم‌گرایی (مورد مطالعه: شهرک مطهری کرمان)»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علم و صنعت ایران*.
- سیروسیان، حدیثه. (۱۴۰۳). «تحلیل و ارزیابی وضعیت محله‌های شهر اراک با رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: محله شهر صنعتی و محله باغ‌خلج)»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی مهین نسترن، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان*.

- شه‌میری، نرجس؛ زعیم‌دار، مژگان؛ موگویی، رکسانا و ملماسی، سعید. (۱۴۰۲). «ارائه الگوی مدیریت و برنامه‌ریزی محیط‌زیست شهری امن با رویکرد شهر دوستدار کودک (مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران)»، *جغرافیا و توسعه فضای شهری*، سال ۱۰، شماره ۲: ۱۱۳-۱۳۱.
- صراف‌ی، مظفر؛ شالی، محمد؛ محمد‌نژاد، علی؛ اسکندری‌ثانی، محمد؛ خدابخشی، زهرا و سلیمانی، منصور. (۱۳۹۷). *پایداری شهر ایرانی: کندوکاو در چالش‌ها و نقش برنامه‌ریزی توسعه شهری*، نشر علم، چاپ دوم.
- فرجی، میترا؛ رستمی، راحله؛ و شباک، مریم. (۱۴۰۲). «تأثیر ویژگی‌های محیط محله بر سلامت روان با تکیه بر متغیر واسطه‌ای ترجیحات ساکنین»، *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، سال ۸، شماره ۲۷: ۱۳۳-۱۶۲.
- قلندریان، ایمان و یونسی، زهرا. (۱۴۰۰). «بازتاب تصویری فضای شهری دوستدار کودک در نقاشی کودکان»، *نشریه هویت شهر*، سال ۱۵، شماره ۳: ۱۵-۲۸، پیاپی ۴۷.
- کریمیان، ستاره. (۱۳۹۲). «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر ایجاد شهر دوستدار کودک در شهر تهران»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت شهری*، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.
- عدالت‌نمین، هدیه. (۱۴۰۰). «بازطراحی محله پرواز تبریز با رویکرد شهر دوستدار کودک»، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
- عزیزاده، هوشمند؛ کرمی، سونیا و علی‌بخشی، آمنه. (۲۰۲۱). «بررسی نابرابری در توزیع فضایی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و خدماتی در مناطق شهر تبریز»، *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، سال ۵، شماره ۳۱: ۵۴-۷۳.
- علیمردانی، مسعود؛ پاکشیر، عبدالرضا و مستان، یاسمن. (۱۳۹۹). «تدوین الگوی ایجاد فضای شهری برای ترغیب حضور کودکان (نمونه موردی: گذر سنگ سیاه، شیراز)»، *معماری‌شناسی*، سال ۳، شماره ۱۴: ۱-۱۲.
- عرب‌عامری، روح‌الله؛ ارغان، عباس و کامیابی، سعید. (۱۳۹۹). «بررسی و تحلیل تطبیقی اثرات شاخص‌های پایداری در محلات شهری (مطالعه موردی: شهر جدید رودیان)»، *فصلنامه شهر پایدار*، سال ۳، شماره ۳: ۱۷-۳۲.

- قدس، حسین؛ بمانیان، محمدرضا و مرادین نسب، حسین. (۱۳۹۷). «واکاوی مؤلفه‌های ساختاری تعاملات اجتماعی در فضاهای اجتماع‌پذیر (خیابان ستارخان؛ فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه)»، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای (علمی)، سال ۳، شماره ۵: ۵۵-۸۰.
- متینی، مریم؛ سعیدی رضوانی، نوید و احمدیان، رضا. (۱۳۹۳). «معیارهای طراحی محلات مبتنی بر رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: محله فرهنگ مشهد)»، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال ۴، شماره ۱۵: ۹۱-۱۱۲.
- موسوی، میرنجف؛ جهانگیرزاده، جواد؛ بایرام‌زاده، نیما؛ امیدوارفر، سجاد و کامل‌نیا، رؤیا. (۱۴۰۲). «تحلیلی بر اولویت‌یابی شاخص‌های شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: مناطق ۵ گانه شهر ارومیه)»، جغرافیای اجتماعی شهر، سال ۱۰، شماره ۱: ۱۴۳-۱۶۰.
- مفیدی شمیرانی، سید مجید و مضطرزاده، حامد. (۱۳۹۴). «ارزیابی معیارهای کالبدی پایداری در محله‌های شهری (با تکیه بر اقلیم گرم و خشک ایران)»، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، سال ۱۵: ۲۶۱-۲۷۶.
- محمدی، علیرضا و پاشازاده، اصغر. (۱۳۹۴). «سنجش سطح پایداری محلات شهر اردبیل با تأکید بر محلات با هسته‌های روستایی»، فصلنامه مطالعات شهری، سال ۱۱: ۵۲-۶۴.
- مؤیدفر، سعیده و صفایی، فروغ. (۱۳۹۸). «برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک در راستای ارتقاء مشارکت نوجوانان (مطالعه موردی: شهر آباد)»، کاوش‌های جغرافیایی مناطق بیابانی، سال ۲، شماره ۷: ۲۴۷-۲۷۷.
- یوری، زهرا. (۱۴۰۱). «طراحی شهری به منظور ایجاد محیط شهری دوستدار کودکان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران.
- Adewumi, A. S., Onyango, V., Moyo, D., & Dawodu, A. (2023). Conceptualising the characteristics of the indicators of a neighbourhood sustainability assessment framework in a developing country context. *Environmental Impact Assessment Review*, 102(1).
<https://doi.org/10.1016/j.eiar.2023.107197>
- Chan, L., Erling, E., Mizunoya, S., & Zaw, H. (2016). A city fit for children: Mapping and analysis of child friendly cities initiatives. The Chinese University of Hong Kong, *Centre for Rights and Justice Occasional Paper Series*, 35, 1-60.
<https://ssrn.com/abstract=2882991>

- Corsi, M. (2002). The child-friendly cities initiative in Italy. *Environment & Urbanization*, 14(2), 140-169. <https://doi.org/10.1177/095624780201400214>
- Dessouky, N., Wheeler, S., & Salama, A. M. (2023). Including local actors' perspective in neighborhood sustainability assessment: Evidence from Dubai's sustainable city. *Smart and Sustainable Built Environment*, Ahead of Print, 1-21. <https://doi.org/10.1108/SASBE-03-2023-0052>
- Elkhoul, A. (2022). Child friendly city as a participatory approach to enhance sustainable development: Case of Mingdong Community, Ningbo. Conference Series: *Earth and Environmental Science*, 2-12. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1113/1/012023>
- Garcia, D. A., Noelke, C., & McArdle, N. (2020). The geography of child opportunity: Why neighborhoods matter for equity. First findings from the Child Opportunity Index 2.0. Diversity Data Kids. Retrieved from diversitydatakids.org/research-library/coi-30-technical-documentation.
- Kohon, J. (2018). Social inclusion in the sustainable neighborhood? Idealism of urban social sustainability theory complicated by realities of community planning practice. *City, Culture and Society*, 15, 14-22. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2018.08.005>
- Krishnamurthy, S. (2019). Reclaiming spaces: Child inclusive urban design. *Cities & Health*, 3(1-2), 86-98. <https://doi.org/10.1080/23748834.2019.1586327>
- Lueder, R. (2007). Designing cities and neighborhoods for children. *In Ergonomics for Children* 823-860. <https://doi.org/10.1201/9780203609163.secg>
- Manouchehri, B., Burns, E. A., Rudner, J., & Davoudi, S. (2021). Creating a child-friendly neighborhood: Iranian school children talk about desirable and undesirable elements in their neighborhoods. *Journal of Children, Youth and Environments*, 31(3). <https://journals.uc.edu/index.php/cye/article/view/4710>
- Mohammed, Z., & Alrobaee, T. R. (2024). Measuring and analyzing the indicators of sustainable urban housing for achieving a sustainable housing environment: Al-Hindiya neighbourhood in the Najaf city as a case study. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 19(5), 1735-1746. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.190511>
- Martin, K. E., & Wood, L. J. (2013). 'We live here too': What makes a child-friendly neighbourhood? *In A. C. Michalos (Ed.)*, Wellbeing. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118539415.wbwell061>
- Mirani, A. (2023). Evaluation of neighbourhood sustainability assessment tools for practicing on an existing neighbourhood in Great Paris. *In Proceedings of the 2023 Building Simulation*

- Conference. <https://doi.org/10.26868/25222708.2023.1572>
- Mohammed Ali, N. K., & Abbas Ahmed, Z. (2021). Planning sustainable environmental neighborhoods is a step towards the direction of sustainable cities. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 754(1), 012033. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/754/1/012033>
- Pulgar Rubilar, P., Jordán Vidal, M. M., Blanco Fernández, D., Osorio Ramirez, M., Perillán Torres, L., Lizana Vial, M., Lobos Calquin, D., Pardo Fabregat, F., & Navarro Pedreño, J. (2023). Neighbourhood sustainability assessment tools for sustainable cities and communities, a literature review—New trends for new requirements. *Buildings*, 13(11), 2782. <https://doi.org/10.3390/buildings13112782>
- Tayefi Nasrabadi, M., Higuera Garcia, E., & Pourzakarya, M. (2021). Let children plan neighborhoods for a sustainable future: A sustainable child-friendly city. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*, 26(2). <https://doi.org/10.1080/13549839.2021.1884668>
- Woolcock, G., & Steele, W. (2008). Child-friendly community indicators: A literature review. Prepared by the Urban Research Program for the NSW Commission for Children & Young People. <https://catalogue.nla.gov.au/catalog/4928330>
- Wright et al, Wright, H., Hargrave, J., Williams, S., & zu Dohna, F. (2017). Cities Alive: Designing for Urban Childhoods. Arup. <https://www.arup.com/insights/cities-alive-designing-for-urban-childhoods>
- Zerlina, D., & Sulaiman, C. C. (2020). Towards the innovative planning for child-friendly neighbourhood in Jakarta. IOP Conference Series: *Earth and Environmental Science*, 592(1), 012023. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/592/1/012023>
- Zhou, M., Fang, H., & Mu, H. (2019). Is the city friendly to children? — Construction of urban child friendly degree evaluation system and application based on M city. In Proceedings of the 2019 5th International Conference on Social Science and Higher Education (ICSSHE 2019) (pp. 564–568). <https://doi.org/10.2991/icsshe-19.2019.162>

استناد به این مقاله: آشتیانی، ریحانه؛ بهزادفر، مصطفی و مفیدی شمیرانی، سیدمجید. (۱۴۰۴). تبیین و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی و روان‌شناختی محله پایدار با رویکرد دوستدار کودک، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۱۰(۳۵)، ۸۴-۳۹.

Urban and Regional Development Planning is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.